بشتو

په اسلامي عقيدې کې يوه لنډه ورانګوينه

د فضيلة الشيخ علامة
محمّد بن صالح العثيمين په قلم
الله دې هغه، د هغه مور او پلار او ټولو مسلمانانو ته بخښنه وکړي.
1929 م - 2001 م

Islamhouse.com
المحتوى الإسلامي

نبذة في العقيدة الإسلامية

په اسلامي عقيدې کې يوه لنډه وړاندوينه

د فضيلة الشيخ علامة

محمّد بن صالحٍ العثيمين په قلم

الله دې هغه، د هغه مور او پلار او ټولو مسلمانانو ته بخښنه وکړي.

شركاء التنفيذ:

دار الإسلام جمعية الربوة رواد الترجمة المحتوى الإسلامي

يتاح طباعة هذا الإصدار ونشره بأي وسيلة مع

الالتزام بالإشارة إلى المصدر وعدم التغيير في النص.

Telephone: +966114454900

ceo@rabwah.sa

P.O.BOX: 29465

RIYADH: 11557

www.islamhouse.com

بسم الله الرحمن الرحيم

سریزه

إنّ الحمد لله نحمده، ونستعينه، ونستغفره، ونتوب إليه، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا، ومن سيّئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضلّ له، ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلّا الله وحده لا شريك له، وأشهد أنّ محمّدًا عبده ورسوله، صلّى الله عليه، وعلى آله، وأصحابه، ومن تبعهم بإحسانٍ، وسلّم تسليمًا.

أما بعد: يقينا چې (د توحيد علم) د ټولو علومو عزتمند، په دوی کې تر ټولو لوی رتبه او هغه علم دی چې زده کړه يې واجب ده، ځکه چې دا په الله - تعالی -، د هغه په نومونو، صفتونو او پر بندګانو يې د هغه د حقونو علم دی او ځکه چې دا - علم - د الله لورې ته د ورتګ د لارې کيلي او د شريعت بنسټ دی.

لدې امله: ټولو رسولانو دې ته بلنه ورکړې ده، الله تعالی فرمايلي دي:

﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِيٓ إِلَيۡهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعۡبُدُونِ٢٥﴾[الأنبياء: 25]

او مونږ له تا نه مخکې هېڅ رسول نه دی لېږلی مګر چې هغه ته به مونږ(دا) وحي کوله چې بېشکه شان دا دی چې له ما نه پرته بل هېڅ حق معبود نشته، لهذا تاسو زما عبادت کوئ. [الأنبياء سورت :25 آيت]. او الله جل جلاله د خپل ذات په وحدانيت شاهدي ورکړې او د هغه ملايکو او د علم خاوندانو - ټولو شاهدي ورکړې، الله تعالی فرمايي:

﴿شَهِدَ ٱللَّهُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَأُوْلُواْ ٱلۡعِلۡمِ قَآئِمَۢا بِٱلۡقِسۡطِۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ١٨﴾[آل عمران: 18]

الله ګواهي ورکړې ده د دې خبرې چې يقينًا نشته هېڅ لايق د عبادت مګر هم دی دی او ملايکو او د علم خاوندانو، (هم) په داسې حال کې چې دا ګواهي په انصاف سره قايم ده، نشته هېڅ لايق د عبادت مګر هم دی دی چې هميشه غالب، ښه حکمت والا دی. [آل عمران سورت:18 آيت].

کله چې دا د توحید مرتبه ده نو په هر مسلمان فرض دي چې د زده کړې، تدریس، تفکر او عقیدې په برخه کې ورته پاملرنه وکړي. تر څو خپل دین په یو سالم اساس سره بنا کړي، او په ثمرې او پایلو لاسته راوړلو یې خوشحاله شي.

الله - تعالی - توفیق ورکوونکی دی.

لیکوونکی

اسلامي دين

اسلامي دين: هغه دین دی چې الله پرې محمد - صلی الله علیه وسلم - رالیږلی او ټول دینونه یې پرې پای ته رسولي، او بنده ګانو ته یې بشپړ کړی، او پدې سره یې پرې خپل نعمت تمام کړی، او دا یې د دوی لپاره دین خوښ کړی، نو لدې پرته له هیچا څخه بل دین نه منل کیږي. الله تعالی فرمایلي دي:

﴿مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَـٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ۝٤٠﴾[الأحزاب: 40]

محمد (ﷺ) ستاسو په سړیو کې د هیچا پلار نه دی او لېکن د الله رسول دی او د نبوت سلسله وربانديې پای ته رسیدلې ده او الله په هر شي ښه عالم دی. [الأحزاب سورت: آیت 40]. او الله - تعالی - فرمایلي - دي:

﴿... ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلْإِسْلَـٰمَ دِينًا ۚ ... ۝٣﴾[المائدة: 3]

نن ورځ ما ستاسو لپاره ستاسو دین مکمل کړ او پر تاسو مې خپل نعمتونه تمام کړل او ما ستاسو لپاره اسلام د دین په توګه خوښ کړ. [المائدة سورت:3 آیت]. او الله - تعالی - فرمایلي دي:

﴿إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَـٰمُ ۗ ... ۝١٩﴾[آل عمران: 19]

بېشکه (معتبر) دین د الله په نيز اسلام دی. [آل عمران سورت: آیت 19]. او الله - تعالی - فرمایلي دي:

﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ ٱلْإِسْلَـٰمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي ٱلْـَٔاخِرَةِ مِنَ ٱلْخَـٰسِرِينَ ۝٨٥﴾[آل عمران: 85]

او څوك چې له اسلام نه غېر (بل) دین غواړي، نو هېڅكله به هم له ده نه قبول نه کړی شي او دغه کس به په اخرت کې له تاوانیانو څخه وي. [آل عمران سورت:85 آیت].
الله تعالی په ټولو خلکو فرض کړې چې په دې دین سره د الله تعالی بندګي وکړي، هغه خپل رسول الله صلی الله علیه وسلم ته په امر کولو سره ویلي دي:

﴿قُلۡ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّي رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيۡكُمۡ جَمِيعًا ٱلَّذِي لَهُۥ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحۡيِۦ وَيُمِيتُۖ فَـَٔامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِ ٱلنَّبِيِّ ٱلۡأُمِّيِّ ٱلَّذِي يُؤۡمِنُ بِٱللَّهِ وَكَلِمَٰتِهِۦ وَٱتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمۡ تَهۡتَدُونَ١٥٨﴾[الأعراف: 158]

ته ووايه: اى خلكو! بېشكه زه تاسو ټولو ته د الله تعالى له طرفه (رالېږل شوى) رسول يم چې خاص د هغه لپاره د آسمانونو او زمكې بادشاهي ده، نشته هېڅ حق معبود مګر همدى دى، همدغه ژوند وركوي او مرګ وركوي، نو تاسو پر الله او د هغه پر رسول ايمان راوړئ چې نبي دى، امي دى، هغه چې پر الله او د هغه پر كلماتو ايمان لري او تاسو د هغه پيروي وكړئ، د دې لپاره چې تاسو هدايت ومومئ. [الأعراف سورت:158 آيت]. او په صحيح مسلم كې أبو هريرة - رضي الله عنه - له رسول الله - صلى الله عليه وسلم - څخه روايت كوي چې هغه فرمايلي دي: قسم په هغه ذات چې د محمد. صلى الله عليه وسلم .روح د هغه په لاس كې دى، په دې امت كې هيڅ يهودي يا نصراني زما په اړه نه اوري، او بيا مړ شي او په هغه څه ايمان ونلري چې زه ورسره رالېږل شوى يم، مګر دا چې هغه به د اور (دوزخ) له خاوندانو څخه شي".

او پر هغه ايمان: يعنې د هغه څه رښتيا ګڼل او غاړه ورته ايښودل چې هغه ورسره راغلى دى، يوازې رښتيا ګڼل نه، څكه ابو طالب په پيغمبر صلى الله عليه وسلم له ايمان راوړونكو څخه ندى، سره لدې چې هغه څه يې رښتيا ګڼلي و چې هغه ورسره راغلى و، او پدې يې ګواهي هم وركړې وه چې - د پيغمبر دين - له ټولو اديانو غوره دين دى.

او اسلامي دين: ټولې هغې ښېګڼې د ځان سره لري كومې چې پخوانيو دينونو درلودې، بلكه سربېره پر هغې نورې ځانګړتياوې هم لري، دا چې د هر وخت، ځاى او هر امت لپاره مناسب دى، الله تعالى خپل پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - ته د هغه په مخاطب ګرځولو سره فرمايي:

﴿وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ مُصَدِّقٗا لِّمَا بَيۡنَ يَدَيۡهِ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَمُهَيۡمِنًا عَلَيۡهِۖ ...٤٨﴾[المائدة: 48]

او (اى نبي!) مونږ تا ته كتاب په حقه سره نازل كړى دى، چې د هغو كتابونو تصديق كوونكى دى چې له ده نه مخكې دي او د هغوى محافظ دى. [المائدة سورت:48 آيت].

او د هر وخت، ځاى او ملت لپاره د اعتبار وړ معنى دا ده: چې په هغه باندې ټينګ پاتې كيدل په هيڅ وخت او ځاى كې د ملت له ګټو سره په ټكر كې نه دي، بلكې دا د هغوى د ښېګڼې لپاره دى، او د دې معنى دا نه ده چې هغه د هر وخت، ځاى او امت تابع وي، لكه څرنګه يې چې ځينې خلك غواړي.

او اسلامي دين: هغه دين دی چې الله تعالی پرې د هغه چا د مرستې ضمانت کړی دی چې ځوک پرې په حقه سره منګولې ولګوي، او په نورو به برى ورکوي، الله تعالی فرمايلي دي:

﴿هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلۡهُدَىٰ وَدِينِ ٱلۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُشۡرِكُونَ ۝٩﴾[الصف: 9]

دغه (الله) هغه ذات دی چې خپل رسول يې په هدايت او حق دين سره لېږلی دی، د دې لپاره چې دغه (الله) دغه (حق دين) ته په نورو ټولو دينونو باندې غلبه ورکړي، اګر که مشرکان دغه (کار) بد ګڼي. [الصف سورت:9 آيت]. او الله - تعالی - فرمايلي دي:

﴿وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَيَسۡتَخۡلِفَنَّهُمۡ فِى ٱلۡأَرۡضِ كَمَا ٱسۡتَخۡلَفَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمۡ دِينَهُمُ ٱلَّذِى ٱرۡتَضَىٰ لَهُمۡ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّنۢ بَعۡدِ خَوۡفِهِمۡ أَمۡنًاۚ يَعۡبُدُونَنِى لَا يُشۡرِكُونَ بِى شَيۡـًٔاۚ وَمَن كَفَرَ بَعۡدَ ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ۝٥٥﴾[النور: 55]

(الله وعده کړې د هغو کسانو سره چې ايمان يې راوړی دی ستاسو نه او نېک عملونه يې کړي دي، چې خامخا هرومرو به دوی ته په ځمکه کې خلافت ورکوي لکه چې هغو کسانو ته يې خلافت ورکړی و چې له دوی نه مخکې وو او خامخا ضرور به دوی ته د دوی هغه دين ثابت (او قوي) وګرځوي چې هغه (الله) د دوی لپاره غوره کړی دی او خامخا ضرور به دوی ته د دوی له وېرې نه پس امن په بدل کې ورکړي، چې دوی به زما عبادت کوي او زما سره به هېڅ شی نه شريکوي، او هر څوک چې د دغو (انعامونو) نه بعد کافر شو، نو همدغه کسان فاسقان دي). [النور سورت:55 آيت].

او اسلامي دين: عقيده او شريعت (قانون) بشپړ دين دی په عقيده او شريعت دواړو کې:

١. د الله تعالی په يووالي امر او له شرک څخه منع کول کوي.

٢. په رښتيا امر او له دروغو څخه منع کول کوي.

٣. په عدالت سره امر او له ظلم څخه منع کول کوي، او عدل د همجنسو شيانو تر منځ برابروالی او د يو له بل څخه د مختلفو شيانو تر منځ توپير کول دي، او مطلقه برابري عدل ندی لکه څرنګه چې ځينې خلک کله وايي: د اسلام دين د برابرۍ دين دی، او دا خبره مطلقه کوي، ځکه يو له بل سره د توپير لرونکو شيانو تر منځ برابروالی بې عدالتي ده چې دا شی په اسلام کې نشته، او نه يې تر سره کوونکی ستايل کيږي.

۴. په امانت امر او له خیانت څخه منع کول کوي.

۵. په وفا امر او له خيانت او دوکې څخه منع کوي.

۶. د مور او پلار سره په نیکۍ امر او دوی سره له بدۍ کولو منع کوي.

۷. په صله رحمۍ امر کوي، چې خپلوان دي، او ورسره له پرې کولو منع کوي.

۸. په ښه ګاونډیتوب امر کوي، او له بدۍ - روېې - څخه منع کوي.

او په عامه توګه: اسلام په هر غوره خوی باندې امر کوي او له هر سپک خوی څخه منع کوي، په هر نیک عمل امر کوي، او له هر بد عمل څخه منع کوي.

الله - تعالی - فرمايلي دي:

﴿۞ إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ٩٠﴾[النحل: 90]

(بېشکه الله د انصاف کولو او احسان کولو او خپلوانو ته د ورکړې حکم کوي او له فحاشۍ او بدو کارونو او سرکشۍ نه منع کوي، هغه تاسو ته وعظ کوي، د دې لپاره چې تاسو نصيحت قبول کړئ) [النحل سورت:90 آیت].

د اسلام بناوې

د اسلام بنسټونه: هغه بنيادونه چې اسلام وربانديې ولاړ دی، هغه پنځه دي. په هغه حديث کې يې يادونه شوې ده چې عمر بن الخطاب - رضي الله عنهما - له نبي - صلى الله عليه وسلم - څخه روايت کړی دی چې هغه فرمايلي دي: «بني الإسلام على خمسةٍ: اسلام په پنځو - ستنو- بنا شوی دی: دا چې الله په يووالي سره - ومنې - او په يو بل روايت کې (على خمس) راغلي دي: ګواهي ورکول چې له الله پرته د عبادت بل مستحق نشته، او دا چې محمد . صلى الله عليه و سلم . د هغه بنده او رسول دی، د لمانځه ودرول، د زکات ورکول، ،روژه د رمضان، او حج» نو يو سړي وويل: حج او د رمضان روژه؟ ويې ويل: «نه، روژه د رمضان، او حج» همداسې مې له رسول الله - صلى الله عليه وسلم - څخه اوريدلي دي.

اما دا ګواهي ورکول چې له الله پرته د عبادت وړ ذات بل نشته، او دا چې محمد . صلى الله عليه و سلم . د هغه بنده او سول دی، نو دا هغه کلکه عقيده ده چې په ژبې سره دا ګواهي کول ترې تعبير کوي، لکه دی چې په خپل ټينګار سره د دې ليدونکی وي، او دا ګواهي لدې امله يو مستقل رکن ګرځيدلی سره لدې چې ګواهي ورکوونکي پرې زيات دي:

يا خو لدې امله چې: رسول الله - صلى الله عليه وسلم - د الله تعالی له طرفه رسوونکی دی، نو د هغه لپاره په بندګۍ او پيغمبرۍ ګواهي ورکول دا ګواهي بشپړوي چې له الله پرته د عبادت وړ ذات بل نشته مګر هماغه الله دی.

او يا دا چې: دا دواړه ګواهيانې د عملونو د صحت او قبليدو لپاره اساس دی، ځکه هيڅ عمل نه صحيح کيږي او نه قبليږي، مګر الله تعالی ته په اخلاص او د هغه د رسول الله صلى الله عليه وسلم په پيروۍ باندې.

نو الله تعالی ته په اخلاص سره د دې ګواهۍ حقيقت څرګنديږي چې: نشته لايق د عبادت په حقه سره مګر الله تعالی دی، او د پيغمبر په پيروۍ سره د دې ګواهۍ حقيقت څرګنديږي چې: بېشکه محمد صلى الله عليه وسلم د الله تعالی بنده او رسول دی.

او ددې لويې ګواهۍ له ثمرو څخه دا دي: د زړه او نفس خلاصون د بنده له غلامۍ نه، او له پيغمبرانو پرته د بل چا له پيروۍ څخه.

۲.او د لمانځه ودرول: الله تعالی ته بندګۍ کول دي له بشپړتيا، استقامت، او په خپل وخت کې په ښه شان اداء کولو سره.

او له ګټو څخه يې: د سينې پراخېدل، د سترګو يخوالی، او له بې حيايي او منکراتو څخه منع کېدل دي.

۳. او د زکات ورکول: د الله تعالی بندګي کول دي د ټاکلي مال په ورکولو سره په هغه مال کې چې حق زکات پکې کيږي.

او له ګټو يې: له ناوړه خوی (بخل) څخه د نفس پاکوالی، او د مسلمانانو د حاجت پوره کول دي.

۴. او روژه: د رمضان په مياشت کې د ورځې لخوا له روژه ماتوونکو شيانو څخه په لاس نيولو سره د الله تعالی بندګي کول دي.

او له ګټو څخه ئې: نفس ته د خوښو شيانو په پرېښودلو سره د نفس روزل دي د الله د رضا د لاسته راوړلو لپاره.

۵. او د بيت الله حج: د حج د شعائرو د پر ځای کولو لپاره بيت الحرام ته په تللو سره د الله تعالی بندګي کول دي.

له ګټو يې : د الله په لار کې د نفسي او مالي هڅو په ترسره کولو سره د نفس روزنه ده، لدې امله حج د الله په لار کې يو ډول جهاد دی.

د دې بناوو دا ګټې چې مونږ يې يادونه وکړه او يا مو ورڅخه يادونه نده کړې؛ له اسلامي امت څخه يو پاک سوچه امت جوړوي، چې په حق دين سره د الله بندګي کوي، او د مخلوقاتو سره په عدالت او ريښتولۍ تعامل کوي. ځکه لدې پرته د دين نور پاتې شعائر د دې بناوو په اصلاح سره سميږي، او د اسلامي امت چارې د دين په اصلاح سره سميږي، او په هغه اندازه سمونتيا له لاسه ورکوي په څومره اندازه يې چې د ديني چارو سمونتيا له لاسه ورکړې وي. او که څوک پدې اړه د وضاحت غوښتل غواړي نو د الله تعالی دا قول دې ولولي:

﴿وَلَوۡ أَنَّ أَهۡلَ ٱلۡقُرَىٰٓ ءَامَنُواْ وَٱتَّقَوۡاْ لَفَتَحۡنَا عَلَيۡهِم بَرَكَٰتٖ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِ وَلَٰكِن كَذَّبُواْ فَأَخَذۡنَٰهُم بِمَا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ٩٦ أَفَأَمِنَ أَهۡلُ ٱلۡقُرَىٰٓ أَن يَأۡتِيَهُم بَأۡسُنَا بَيَٰتٗا وَهُمۡ نَآئِمُونَ٩٧ أَوَأَمِنَ أَهۡلُ ٱلۡقُرَىٰٓ أَن يَأۡتِيَهُم بَأۡسُنَا ضُحٗى وَهُمۡ يَلۡعَبُونَ٩٨ أَفَأَمِنُواْ مَكۡرَ ٱللَّهِۚ فَلَا يَأۡمَنُ مَكۡرَ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلۡقَوۡمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ٩٩﴾[الأعراف: 96-99]

{ او که چېرې د کليو اوسېدونکو ايمان راوړی وَی او پرهېزګاره شوي وَی (، نو) مونږ به خامخا په دوي باندې له اسمان او زمکې نه برکتونه پرانستلي وی او لېکن دوی تکذيب وکړ، نو مونږ دوی د هغو عملونو په سبب ونيول چې دوی کول. آيا د کليو اوسېدونکي له دې نه بې غمه شوي دي چې په دوی باندې زمونږ عذاب د شپې راشي، په داسې حال کې چې دوی به ويده وي . آيا د کليو اوسېدونکي له دې نه بې غمه شوي دي چې په دوی باندې زمونږ عذاب په څاښت کې راشي، په داسې حال کې چې دوی به لوبې کوي . آيا نو دوی د الله له مکر (پټ تدبير) نه بې وېرې دي، پس د الله له مکر نه يواځې تاواني خلق بې وېرې کېږي. [الأعراف سورت :96-99 آيتونه].

د مخکنيو خلکو تاريخ ته دې کتنه وشي، ځکه تاريخ د عقل د خاوندانو لپاره عبرت دی، او د هغه چا لپاره بصيرت دی چې په زړه يې پرده نه وي غوړېدلې، الله تعالی مرسته کوونکی دی.

د اسلامي عقيدې بنسټونه

اسلامي دين: لکه وړاندې مو چې روښانه کړ - هم عقيده او هم شريعت - او د اسلامي دين له شعائرو څخه مو يو څه ته اشاره وکړه، او هغه رکنونه مو ذکر کړل چې د قوانينو لپاره يې بنسټ ګڼل کيږي.

او هر چې اسلامي عقيده ده: نو بنسټونه يې: په الله تعالى، په ملائکو، په کتابونو، په رسولانو، د اخرت په ورځ، د خير او شر په اندازه ايمان لرل دي.

او پدې بنسټونو باندې د الله تعالى کتاب او د هغه د رسول - صلى الله عليه وسلم - سنت دلالت کوي.

د الله تعالى په کتاب کې؛ الله تعالى فرمايي:

﴿۞ لَّيۡسَ ٱلۡبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمۡ قِبَلَ ٱلۡمَشۡرِقِ وَٱلۡمَغۡرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلۡبِرَّ مَنۡ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلۡكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ ... ﴿١٧٧﴾﴾[البقرة: 177]

(نېکي دا نه ده چې خپل مخونه د مشرق او مغرب په طرف وګرځوئ، لېکن نېکي (د هغه چا) ده چې په الله او په ورځ د اخرت او په ملايکو او په کتابونو او په نبيانو يې ايمان راوړی وي). [البقرة سورت:177 آيت]. او د تقدير په اړه فرمايي:

﴿إِنَّا كُلَّ شَيۡءٍ خَلَقۡنَٰهُ بِقَدَرٖ ﴿٤٩﴾ وَمَآ أَمۡرُنَآ إِلَّا وَٰحِدَةٞ كَلَمۡحِۭ بِٱلۡبَصَرِ ﴿٥٠﴾﴾[القمر: 49-50]

(بېشکه مونږ هر شي په اندازه پيدا کړی دی. او زمونږ امر نه دی مګر يو ځل دی، لکه د سترګې رپ) [القمر سورت:49-50 آيت]. او د رسول الله - صلى الله عليه وسلم - په سنت کې؛ نبي کريم صلى الله عليه وسلم جبريل عليه السلام ته په جواب کې وايي کله يې چې ورڅخه د ايمان په اړه پوښتنه وکړه: «ايمان - دې ته وايې - چې ايمان ولرې په الله، په ملايکو، په کتابونو، په رسولانو، د آخرت په ورځ، او ايمان ولرې په تقدير؛ خير او شر يې».

په الله تعالی ایمان

او په الله تعالی ایمان څلورو شیانو ته شاملیږي:

لومړی حکم: د الله - تعالی - په شتون ایمان:

د الله تعالی په شتون باندې فطرت، عقل، شریعت او حس دلالات کوي.

١ - د الله پاک په شتون باندې فطري دلیل:

هر مخلوق په فطرتي توګه په خپل خالق ایمان لرونکی پیدا شوی، پرته له مخکني فکر او زده کړې څخه. او لدې فطرت څخه نه اوړي مګر هغه څوک چې زړه ته يې يو څه راشي او هغه يې ورڅخه واړوي؛ دليل يې د پيغمبر - صلی الله علیه وسلم - دا وینا ده: «ما من مولودٍ إلّا يولد على الفطرة، فأبواه يهوّدانه، أو ينصّرانه، أو يمجّسانه». « هر کوچنی په فطرت سره - مسلمان - زیږیږي، خو مور او پلار هغه یهودي کوي، یا يې نصراني کوي او یا يې مجوسي کوي».

٢ - او د الله - تعالی - په شتون باندې عقلي دلیل:

ځکه چې دا مخلوقات: مخکني او وروستني، باید يو پیدا کوونکی ولري چې دوی يې پیدا کړي وي، ځکه شوني نده چې خپل ځان دې په خپله پیدا کړي، او دا هم شوني نده چې په ناڅاپي توګه رامنځته شي.

شوني نده چې خپل ځان دې خپله پیدا کړي؛ ځکه یو شی ځان خپله نشي پیدا کولای؛ ځکه چې له شتون نه وړاندې هغه نشت (معدوم) و، نو څنګه کیدلی شي چې هغه پیدا کوونکی شي؟!

او دا هم شوني نده چې ناڅاپه دې خپله پیدا شي، ځکه د هرې پیښې تر شا باید يو ترسره کوونکی وي، او ځکه چې شتون يې پدې بې نظیره نظام، همغږۍ او تنظیم، د اسبابو او لاملونو تر منځ نه بیلیدونکې اړیکه او د کائناتو خپلمنځې اړیکه - دا ټول - د دې خبرې کلک مخنیوی کوي چې دا هر څه دې په خپله په تصادفي توګه رامنځته شوي وي؛ ځکه تصادفي شتون په خپل وجود کې اصلا په هیڅ نظام ندی، نو څنګه کیدی شي چې خپله بقا او پرمختګ دې تنظیم کړی شي؟!

کله چې دا ټول مخلوقات ځان په خپله نه شي پیدا کولای، او نه په ناڅاپي توګه رامنځته کیدی شي، نو وټاکل شوه چې باید يو پیدا کوونکي ولري چې هغه رب العالمین دی.

او الله تعالی دا عقلي دليل او پريکنده برهان د الطور په سورت کې ياد کړی دی؛ چې فرمايي:

﴿أَمۡ خُلِقُواْ مِنۡ غَيۡرِ شَيۡءٍ أَمۡ هُمُ ٱلۡخَٰلِقُونَ ٣٥﴾[الطور: 35]

آيا دوی پرته له کوم شي پيدا کړی شوي دي، يا هم دوی، پخپله پيدا کوونکي دي؟ [الطورسورت :35 آيت]. يعنې دوی له خالق پرته ندي پيدا شوي، او نه دوی خپل ځانونه په خپله پيدا کړي دي، نو جوته شوه چې پيدا کوونکی يې الله تبارک و تعالی دی. لدې امله کله چې جابر بن مطعم - رضي الله عنه -رسول الله صلى الله عليه وسلم ته غوږ نيولی و چې د الطور سورت يې لوسته او دې آيت ته ورسيده:

﴿أَمۡ خُلِقُواْ مِنۡ غَيۡرِ شَيۡءٍ أَمۡ هُمُ ٱلۡخَٰلِقُونَ ٣٥ أَمۡ خَلَقُواْ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۚ بَل لَّا يُوقِنُونَ ٣٦ أَمۡ عِندَهُمۡ خَزَآئِنُ رَبِّكَ أَمۡ هُمُ ٱلۡمُصَيۡطِرُونَ ٣٧﴾[الطور: 35-37]

آيا دوی بې له څه شي پيدا کړی شوي دي، يا هم دوی، پخپله پيدا کوونکي دي. آيا دوی آسمانونه او ځمکه پيدا کړې دي؟ بلکې دوی يقين نه کوي. آيا له دوی سره ستا د رب خزانې دي، يا هم دوی واکدران دي. [الطورت سورت :35-37 آيت].

او جبير دا مهال مشرک و، وايي: «نږدې و چې زړه مې والوځي، دا هغه وخت و چې په لومړي ځل مې ايمان په زړه کې ځای ونيوه».

راځئ چې د دې لپاره مثال وړاندې کړو: که څوک درته د يو مجلل قصر په اړه خبرې وکړي، چې خوا او شا يې باغونه وي، او په منځ کې يې ويالې بهيږي، او په فرشونو او چپرکټونو ډک وي، او دا د هغې د اجزاو او تکميلاتو هر ډول زينت سره سينګار شوي وي. او تاته ووايي: دې مانۍ د ټولو کمالاتو سره خپل ځان په خپله پيدا کړی، او يا يې په تصادفي توګه پرته له پيدا کوونکي وجود ته راغلې، نو سمدس به لدې خبرې انکار وکړې او دروغ به يې وګڼې. او خبره به يې بې عقله وبنا وګڼې. نو آيا لدې وروسته دا امکان لري چې دا پراخه کائنات: له ځمکې، آسمان، ستورو، حالاتو، بې نظيره زړه راښکوونکي نظام سره دې خپل ځان خپله پيدا کړی وي، او يا دا چې پرته له پيدا کوونکي دې په تصادفي توګه پيدا شوي وي!.

۳- او په شريعت کې د الله - پاک - د موجوديت په اړه دليل دا دی:

چې ټول آسماني کتابونه په دې اړه وينا کوي، او هغه عادلانه حکمونه چې د مخلوقاتو ګټو ته شامليږي، د دې ثبوت دی چې دا د الله - تعالی - له لوري دي چې د خپلو مخلوقاتو پر مصالحو

پوه او حکیم ذات دی. او هغه څه چې - شريعت - د کائناتو له خبرونو څخه راوړي دي چې واقعيت يې د ريښتينولۍ شاهد دی، د دې ثبوت دی چې دا د ځواکمن رب لخوا دي، چې د هغه څه د موندلو توان لري چې خبر يې ورکړی دی.

۴- او د الله - تعالی په شتون باندې حسي دليلونه له دوه وجوهو څخه دي:

يو يې دا چې موږ د دعا کوونکو د دعا د قبليدو، د مصيبت ځپلو سره د مرستې ليدونکي او اوريدونکي يو، چې دا د الله پاک په شتون باندې پريکنده دليل دی، الله پاک فرمايي:

﴿وَنُوحًا إِذۡ نَادَىٰ مِن قَبۡلُ فَٱسۡتَجَبۡنَا لَهُۥ ...﴾[الأنبياء: 76]

(او نوح . عليه السلام ،، کله چې هغه له دې نه مخکې اواز وکړ، نو مونږ د هغه سوال قبول کړ) [الأنبياء سورت :76 آيت] او الله - تعالى - فرمايلي:

﴿إِذۡ تَسۡتَغِيثُونَ رَبَّكُمۡ فَٱسۡتَجَابَ لَكُمۡ ...۝٩﴾[الأنفال: 9]

(کله چې تاسو له خپل رب نه مرسته غوښتله، نو هغه ستاسو دعا قبوله کړه) [الأنفال سورت:9 آيت].

او په صحيح البخاري کې له أنس بن مالک - رضي الله عنه - نه روايت دی فرمايي: يو بانډه چې د جمعې په ورځ - جومات - ته ننوت پداسې حال کې چې پيغمبر - صلی الله عليه وسلم - خطبه ويله، نو ويې ويل: ای د الله رسوله! مالونه هلاک شول، اولادونه وږي شول، زمونږ لپاره د الله نه دعا وغواړه؛ نو لاسونه يې پورته کړل او دعا يې وکړه، - تر دې چې - د غرونو په څېر وريځې راخپرې شوې، او تر هغه له منبره راښکته نه شو چې ما وليدل چې باران يې له ږيرې څڅېده.

او په دويمه جمعه کې، همغه بانډه چې او يا بل يو پورته شو او ويې ويل: ای د الله رسوله! ودانۍ ورانې شوې، مالونه غرق شول، مونږ ته د الله نه سوال وکړه؛ نو لاسونه يې پورته کړل، او هغه - صلی الله عليه وسلم - وويل: «اللّهمّ حوالينا ولا علينا» يا الله زمونږ څخه يې واوړوه، پر مونږ يې مه اوروه، نو هر طرف ته به يې چې اشاره کوله په وريځو کې به لار وشوه.

او د دعا کوونکو د قبليدو لړۍ لا تر نن ورځې همداسې د ليدو وړ چاره ده، چې دا په خپله الله - تعالی - ته په ريښتينې توګه د رجوع دليل دي، او - دې انسان -د دعا دقبيلدو شرطونه پوره کړي دي.

دویمه وجه: د پیغمبرانو نښانې چې معجزې بلل کیږي او خلک یې ګوري، او یا یې په اړه اوري، د لیرونکی په شتون باندې غوڅ دلیل دی، چې هغه الله تعالی دی؛ ځکه دا د بشر له واکه وتې چارې دي، چې الله تعالی یې د خپلو پیغمبرانو د تایید او مرستې په موخه اجرا کوي.

د دې بیلګه: د موسی علیه السلام معجزه ده، کله چې ورته الله - تعالی - امر وکړ چې په خپلې لکړې سره دریاب ووهي، نو ویې واهه، نو وچاودیده او دولس وچې لارې پکې جوړې شوې، او تر منځه یې اوبه لکه د غرونو په څېر وې، الله تعالی فرمایلي دي:

﴿فَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱضۡرِب بِّعَصَاكَ ٱلۡبَحۡرَۖ فَٱنفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرۡقٖ كَٱلطَّوۡدِ ٱلۡعَظِيمِ ٦٣﴾[الشعراء: 63]

(نو مونږ موسی ته وحي وکړه چې ته په خپلې امسا سره سمندر ووهه، (نو و یې واهه) هغه څیرې شو، نو هره برخه د ډېر اوچت غر په شان شوله). [الشعراء سورت :63 آیت].
دویمه بیلګه: د عیسی - علیه السلام - معجزه چې مړه به یې ژوندي کول، او د الله په اجازه به یې له قبرونو راویستل، الله -تعالی- یې په اړه فرمایي:

﴿... وَأُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰ بِإِذۡنِ ٱللَّهِۖ ... ٤٩﴾ [آل عمران: 49]

(او مړي ژوندي کوم د الله په حکم سره). [آل عمران سورت:49 آیت] او فرمایي:

﴿... وَإِذۡ تُخۡرِجُ ٱلۡمَوۡتَىٰ بِإِذۡنِيۖ ... ١١٠﴾[المائدة: 110]

او کله چې تا زما په حکم سره مړي (له قبرونو نه ژوندي) راویستل. [المائدةسورت :110آیت]. او دریمه بیلګه: د محمد - صلی الله علیه وسلم - ده کله چې ورڅخه قریشو د معجزې غوښتنه وکړه، نو سپوږمۍ ته یې اشاره وکړه، نو دوه ټوټې شوه، او خلکو ولیده،پدې اړه الله تعالی فرمایي:

﴿ٱقۡتَرَبَتِ ٱلسَّاعَةُ وَٱنشَقَّ ٱلۡقَمَرُ ١ وَإِن يَرَوۡاْ ءَايَةٗ يُعۡرِضُواْ وَيَقُولُواْ سِحۡرٞ مُّسۡتَمِرّٞ ٢﴾[القمر: 1-2]

(قیامت ډېر رانژدې شو او سپوږمۍ وچاودله. او که چېرې دوی کوم دلیل ووینې (نو) اعراض کوي او وایي: دا خو راروان (قوي) جادو دی). [القمر سورت:1 -2 آیتونه].

نو دا حسي معجزې چې الله تعالی يې د خپلو پيغمبرانو د تاييد او مرستې په موخه اجرا کوي، په پريکنده توګه د هغه تعالی په شتون باندې دليل دی.

دويمه خبره چې په الله -تعالی- ايمان ته شامليږي: د هغه په ربوبيت ايمان دی، معنا دا چې هغه ذات؛ يواځې هغه رب دی چې نه شريک لري او نه مرستيال.

او پروردګار: هغه ذات دی چې مخلوق، سلطنت او حکم لري، له هغه پرته بل هيڅ خالق نشته، له هغه پرته بل هيڅ مالک نشته او واکمني يوازې هغه لره ده، الله تعالی فرمايي:

﴿... أَلَا لَهُ ٱلۡخَلۡقُ وَٱلۡأَمۡرُۗ ... ٥٤﴾[الأعراف: 54]

(خاص هغه لره دي پيدا کول او حکم کول) [الأعراف سورت:54 آيت] او فرمايي:

﴿... ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمۡ لَهُ ٱلۡمُلۡكُۚ وَٱلَّذِينَ تَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ مَا يَمۡلِكُونَ مِن قِطۡمِيرٍ ١٣﴾[فاطر: 13]

(دغه الله ستاسو رب دی، خاص د ده لپاره بادشاهي ده او هغه (معبودان) چې تاسو يې له دغه (الله) نه غير بولئ، دوی د کجورې د زړي د پردې هم مالکان نه دي) [فاطر سورت:13 آيت]. او له مخلوقات هيڅوک ندي ليدل شوي چې د الله پاک له ربوبيت يې انکار کړی وي، پرته له دې چې ضدي وي او په هغه څه باور ونه لري چې هغه يې وايي، لکه فرعون چې وکړل، کله يې چې خپل قوم ته وويل:

﴿فَقَالَ أَنَا۠ رَبُّكُمُ ٱلۡأَعۡلَىٰ ٢٤﴾[النازعات: 24]

نو وې ويل:زه ستاسو رب يم، تر ټولو اوچت (رب) او درواغ يې ويلي و:

﴿... يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمَلَأُ مَا عَلِمۡتُ لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرِي ... ٣٨﴾[القصص: 38]

او فرعون وويل: ای سردارانو! زه ستاسو لپاره له خپل ځان نه غير بل هېڅ معبود نه پېژنم. خو دا خبره يې د عقيدې له مخې نه وه. الله تعالی فرمايي:

﴿وَجَحَدُواْ بِهَا وَٱسۡتَيۡقَنَتۡهَآ أَنفُسُهُمۡ ظُلۡمٗا وَعُلُوّٗاۚ ...﴾[النمل: 14]

(او دوی له دغو (معجزو) نه انکار وکړ، او زړه کې يې ورباندې ښه يقين درلوده د ظلم او لويي په وجه). او موسی - عليه السلام - فرعون ته وويل چې الله يې حکايت بيانوي:

﴿قَالَ لَقَدۡ عَلِمۡتَ مَآ أَنزَلَ هَٰٓؤُلَآءِ إِلَّا رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ بَصَآئِرَ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَٰفِرۡعَوۡنُ مَثۡبُورٗا١٠٢﴾[الإسراء: 102]

(وېي ويل:يقيناً ته پوهېږې (په زړه کې) چې دا (نهه معجزې) نه دي نازلې کړې مګر د اسمانونو او ځمکې رب، په داسې حال کې چې دليلونه دي، او بېشکه زه خامخا هرومرو په تا باندې ای فرعونه! د هلاك شوي يقين كوم). لدې امله مشركانو د الله په ربوبيت باندې اقرار کاوه، سره لدې چې په الوهيت کې يې شرک کاوه، الله تعالی فرمايلي دي:

﴿قُل لِّمَنِ ٱلۡأَرۡضُ وَمَن فِيهَآ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ٨٤ سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ٨٥ قُلۡ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلسَّبۡعِ وَرَبُّ ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡعَظِيمِ٨٦ سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ أَفَلَا تَتَّقُونَ٨٧ قُلۡ مَنۢ بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيۡءٖ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيۡهِ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ٨٨ سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ فَأَنَّىٰ تُسۡحَرُونَ٨٩﴾[المؤمنون: 84-89]

(ته (دوی ته) ووايه: دا ځمکه او څوك چې په دې کې دي، د چا دي؟ که چېرې تاسو پوهېږئ. دوی به يقيناً ووايي: خاص د الله لپاره دي، (نو ورته) ووايه: آيا نو تاسو نصيحت نه اخلئ! . ته (دوی ته) ووايه: د اوو اسمانونو او د ډېر لوی عرش رب څوك دی. دوی به ضرور ووايي: د الله لپاره دي، ته (ورته) ووايه: ايا نو تاسو نه وېرېږئ!. ته (دوی ته) ووايه: څوك دی هغه ذات چې د هغه په لاس کې د هر شي بادشاهي ده او هغه پناه ورکوي او د هغه په خلاف پناه نشي ورکول کېدی که چېرې تاسو پوهېږئ. خامخا به دوی ووايي: خاص د الله لپاره دي. ته (ورته) ووايه: نو څنګه په تاسو جادو کولی شي. [المؤمنون سورت:84 - 89 آيتونه]. او الله - تعالی - فرمايلي دي:

﴿وَلَئِن سَأَلۡتَهُم مَّنۡ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡعَلِيمُ٩﴾[الزخرف: 9]

(او قسم دی که ته له دوی نه پوښتنه وکړې چې اسمانونه او ځمکه چا پيدا کړي دي (، نو) دوی به خامخا لازماً ووايي چې دغه ډېر غالب، ډېر پوه ذات پيدا کړي دي). [الزخرف سورت:9 آيت]. او الله پاک فرمايلي:

﴿وَلَئِن سَأَلۡتَهُم مَّنۡ خَلَقَهُمۡ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُۖ فَأَنَّىٰ يُؤۡفَكُونَ٨٧﴾[الزخرف: 87]

(او قسم دی که ته له دوی نه تپوس وکړې چې دوی چا پيدا کړي دي (نو) دوی به خامخا ضرور ووايي: الله (پيدا کړي دي) نو کوم طرف ته دوی ګرځول کېږي؟). [الزخرف سورت:87 آيت]. او د الله تعالی امر؛ کوني او شريعي دواړو ته شامل دی، نو لکه څرنګه چې هغه د کايناتو چارسمبالوونکی، او د هغه د حکمت سره سم هغه څه چې پکې وغواړي پريکړه کوونکی دی، نو هغه همدارنګه پکې هغه واکدار دی چې عبادتونه او د معاملاتو حکمونو ته پکې مشروعيت ورکوي څرنګه يې چې حکمت تقاضا وکړي. څوک چې له الله - تعالی - سره په عبادت کې مشرع - قانون جوړوونکی - ونيسي او يا په معامله کې حاکم وګرځوي، نو هغه په تحقيق سره د الله سره شرک وکړ، او ايمان يې حاصل نه کړ.

دريمه حکم (خبره): چې په الله تعالی ايمان ورته شامليږي: د هغه په الوهيت ايمان، معنا دا چې هغه يوازې په حقه معبود دی، شريک ورته نشته، او (الإله) د (المألوه) په معنی دی يعنې معبود، چې د محبت او عظمت له مخې يې عبادت کيږي.

الله تعالی فرمايلي:

﴿وَإِلَٰهُكُمۡ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞۖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلرَّحۡمَٰنُ ٱلرَّحِيمُ ١٦٣﴾[البقرة: 163]

(او ستاسو حق معبود يو معبود دی، هېڅ لايق د عبادت نشته مګر يوازې هغه دی چې ډېر زيات مهربان، هميشه رحم کوونکی دی). او الله - تعالی - فرمايلي:

﴿شَهِدَ ٱللَّهُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَأُوْلُواْ ٱلۡعِلۡمِ قَآئِمَۢا بِٱلۡقِسۡطِۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ١٨﴾[آل عمران: 18]

(الله ګواهي ورکړې ده د دې خبرې چې يقينًا نشته هېڅ لايق د عبادت مګر هم دی دی او ملايکو او د علم خاوندانو، (هم) په داسې حال کې چې دا ګواهې په انصاف سره قايم ده، نشته هېڅ لايق د عبادت مګر هم دی دی چې ډېرغالب، ښه حکمت والا دی). او هر هغه څوک چې له الله سره څوک معبود نيسي، چې له هغه پرته يې عبادت کيږي؛ نو د هغه الوهيت باطل دی، الله تعالی فرمايي:

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ هُوَ ٱلۡبَٰطِلُ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡكَبِيرُ ٦٢﴾[الحج: 62]

(دغه په دې سبب چې ببشکه الله، هم دی حق دی او دا چې ببشکه هغه چې دوی يې له هغه (الله) نه غير بولي، همغه باطل دی او دا چې ببشکه الله، هم دی ډېر اوچت، ډېر لوی دی). او دا چې آلهة نوم ورته اخيستل کيږي نو دا د الوهيت حق نه ورکوي، الله تعالی (لات، عزی او منات) په اړه فرمايي:

﴿إِنۡ هِيَ إِلَّآ أَسۡمَآءٞ سَمَّيۡتُمُوهَآ أَنتُمۡ وَءَابَآؤُكُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلۡطَٰنٍۚ ...٢٣﴾[النجم: 23]

(دغه (بوتان) نه دي مګر تش نومونه چې تاسو او ستاسو پلرونو دغه ايښي دي، الله په دغو هېڅ دليل نه دی نازل کړی). [النجم سورت:23 آيت]. او د هود -عليه السلام - په اړه يې فرمايلي دي چې هغه يې قوم ته وويل:

﴿...أَتُجَٰدِلُونَنِي فِيٓ أَسۡمَآءٖ سَمَّيۡتُمُوهَآ أَنتُمۡ وَءَابَآؤُكُم مَّا نَزَّلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلۡطَٰنٖۚ ...﴾[الأعراف: 71]

(آيا تاسو زما سره په هغو نومونو کې جګړه کوئ چې هغه تاسو پخپله او ستاسو پلرونو نومولي دي، الله د هغو په باره کې هېڅ دليل نه دی نازل کړی). [الأعراف سورت:71 آيت]. او د يوسف - عليه السلام - په اړه يې فرمايلي دي چې هغه د زندان دوو ملګرو ته وويل:

﴿يَٰصَٰحِبَيِ ٱلسِّجۡنِ ءَأَرۡبَابٞ مُّتَفَرِّقُونَ خَيۡرٌ أَمِ ٱللَّهُ ٱلۡوَٰحِدُ ٱلۡقَهَّارُ ٣٩ مَا تَعۡبُدُونَ مِن دُونِهِۦٓ إِلَّآ أَسۡمَآءٗ سَمَّيۡتُمُوهَآ أَنتُمۡ وَءَابَآؤُكُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلۡطَٰنٍۚ ...﴾[يوسف: 39-40]

(ای د زندان دواړو ملګرو! آيا ګڼ او متفرق معبودان غوره دي يا که هغه الله چې يو دی، ډېر قوي او غالب دی . تاسو له الله نه غير عبادت نه کوئ مګر د داسې نومونو چې تاسو او ستاسو پلرونو ايښي (او نومولي) دي (او) الله د دوی (د الوهيت) په باره کې هېڅ دليل نه دی نازل کړی، حکم يوازې الله ته خاص دی، هغه حکم کړی دی چې تاسو يوازې د هغه عبادت کوئ، همدا سم دين دی او لېکن زياتره خلق نه پوهېږي). [يوسف سورت:39-40 آيتونه]. لدې امله پيغمبرانو - عليهم الصلاة و السلام - به خپلو قومونو ته وېل:

﴿... ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥٓ ...﴾[الأعراف: 59]

(تاسو د الله عبادت کوئ، ستاسو لپاره له هغه نه سِوا (بل) هېڅ په حق معبود نشته) [الأعراف سورت:59 آيت] خو مشرکانو انکار وکړ، او له هغه پرته يې نور معبودان ونيول، د الله

پاک سره به يې د هغوی عبادت کاوه، د ملاتړ لپاره به يې رابلل، او د ستونزې پر مهال به يې ترې مرسته غوښته.

الله - تعالی - د مشرکانو د دغو معبودانو نيول په دوو عقلي دليلونو سره باطل وګرځول.

لومړی: پدې معبودانو کې چې دوی - په الوهيت - نيولي دي د الوهيت هيڅ ځانګړتياوې نشته، هغه مخلوق دي پيدا کول نشي کولی، او نه يې لمانځونکو ته ګټه رسولای شي، او نه ورڅخه ضرر دفع کولای شي، او نه ورته ژوند او نه د مرګ ورکولو ااختيار لري، او نه خو له آسمانونو څخه د څه شي ملکيت لري، او نه پکې شراکت لري.

الله تعالی فرمايلي دي:

﴿وَٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً لَّا يَخۡلُقُونَ شَيۡـٔٗا وَهُمۡ يُخۡلَقُونَ وَلَا يَمۡلِكُونَ لِأَنفُسِهِمۡ ضَرّٗا وَلَا نَفۡعٗا وَلَا يَمۡلِكُونَ مَوۡتٗا وَلَا حَيَوٰةٗ وَلَا نُشُورٗا٣﴾**[الفرقان: 3]**

(او دوی (کفارو) له هغه نه غير نور داسې معبودان نيولي دي چې هېڅ شی نشي پيدا کولی، په داسې حال کې چې دوی پيدا کيدلی شي او دوی د خپلو ځانونو لپاره نه د ضرر مالکان دي او نه د نفعې او نه د مرګ اختيار لري او نه د ژوند او نه د بيا ژوندي کولو)

او الله - تعالی - فرمايلي دي:

﴿قُلِ ٱدۡعُواْ ٱلَّذِينَ زَعَمۡتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ لَا يَمۡلِكُونَ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا لَهُمۡ فِيهِمَا مِن شِرۡكٖ وَمَا لَهُۥ مِنۡهُم مِّن ظَهِيرٖ٢٢ وَلَا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ عِندَهُۥٓ إِلَّا لِمَنۡ أَذِنَ لَهُۥۚ ... ٢٣﴾**[سبأ: 22-23]**

(ته (دې مشرکانو ته) ووايه: تاسو هغه (معبودان) وبولئ چې تاسو (هغه) له الله نه غير (معبودان) ګڼلي دي، دوی د يوې ذرې اندازه اختيار (او مِلك) نه لري په اسمانونو کې او نه په زمکه کې او د دوی لپاره په دغو دواړو کې هېڅ برخه (شرکت) نشته، او نشته دغه (الله) ته له دوی نه هېڅ مددګار. او د هغه (الله) په نيز شفاعت نفع نه رسوي مګر د هغه چا لپاره چې هغه (الله) د هغه لپاره اجازت ورکړي تر هغه پورې چې کله د دوی د زړونو نه وېره(هيبت)

لرې کړې شي(نو) دوی وايي: ستاسو رب څه وفرمايل؟ هغوی به ووايي چې حق (يې وفرمايه) او هم دی ډېر اوچت، ډېر لوی دی). او الله تعالی فرمايلي دي:

﴿أَيُشۡرِكُونَ مَا لَا يَخۡلُقُ شَيۡـٔٗا وَهُمۡ يُخۡلَقُونَ ١٩١ وَلَا يَسۡتَطِيعُونَ لَهُمۡ نَصۡرٗا وَلَآ أَنفُسَهُمۡ يَنصُرُونَ ١٩٢﴾[الأعراف: 191-192]

(ايا دوی (له الله سره) هغه شيان شريکوي چې هېڅ شی نشي پيدا کولی، حال دا چې دوی پيدا کړای شوي دي).

کله چې د دغو معبودانو دا حال وي، نو د هغوی معبود ګڼل افسوس او حماقت، او د باطلو باطل دی.

دويم: دا چې دغو مشرکانو دا اقرار کاوه چې يوازې هغه الله - جل جلاله- رب او خالق دی چې په لاس کې يې د هر څه پاچاهي ده، او هغه ذات پناه ورکوي او له هغه بل چاته پناه نه ورل کيږي، او دا - پر دوی - لازموي چې په الوهيت کې يې په يووالي ومني، لکه څرنګه چې يې په ربوبيت کې په يووالي مني.(١) لکه څرنګه چې الله - تعالی - فرمايي:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعۡبُدُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُمۡ وَٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ٢١ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلۡأَرۡضَ فِرَٰشٗا وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءٗ وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ فَأَخۡرَجَ بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزۡقٗا لَّكُمۡۖ فَلَا تَجۡعَلُواْ لِلَّهِ أَندَادٗا وَأَنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ٢٢﴾[البقرة: 21-22]

(ای خلکو! د خپل رب عبادت کوئ، هغه چې تاسو يې پيدا کړي يئ او هغه کسان چې له تاسو نه مخکې وو، د دې لپاره چې تاسو پرهېزګاره شئ . هغه (رب) چې ستاسو لپاره يې ځمکه فرش او آسمان چت جوړ کړی دی او له بره نه يې اوبه نازلې کړې دي، بيا يې په دغو سره له مېوو نه ستاسو لپاره رزق راوېستلی دی، نو له الله سره هېڅ قسمه شريکان مه جوړوئ، حال دا چې تاسو پوهېږئ).

او الله - تعالی - فرمايلي دي:

﴿وَلَئِن سَأَلۡتَهُم مَّنۡ خَلَقَهُمۡ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُۖ فَأَنَّىٰ يُؤۡفَكُونَ ٨٧﴾[الزخرف: 87]

(او قسم دی که ته له دوی نه تپوس وکړې چې دوی چا پيدا کړي دي (نو) دوی به خامخا ضرور ووايي: الله (پيدا کړي دي) نو کوم طرف ته دوی ګرځول کېږي).

او الله - تعالی - فرمايلي دي:

﴿قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَمَن يُخْرِجُ ٱلْحَىَّ مِنَ ٱلْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ ٱلْمَيِّتَ مِنَ ٱلْحَىِّ وَمَن يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ ۚ فَسَيَقُولُونَ ٱللَّهُ ۚ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ فَذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمُ ٱلْحَقُّ ۖ فَمَاذَا بَعْدَ ٱلْحَقِّ إِلَّا ٱلضَّلَٰلُ ۖ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾﴾[يونس: 31-32]

(ته ووايه: تاسو ته له آسمان او ځمكې نه روزي څوك دركوي؟ يا د غوږونو او سترګو مالك څوك دی اوڅوك ژوندی له مړي راوباسي او مړی له ژوندي راوباسي او څوك د كارونو تدبير كوي؟ نو يقينًا دوی به وايي چې الله دی، (نو ته ووايه:) آيا نو تاسو نه وېرېږئ! . نو دغه الله ستاسو په حقه رب دی، نو له حق نه بعد نشته مګر ګمراهي، نو تاسو كوم طرف ته ګرځولی شئ.

څلورمه خبره: چې په الله - تعالی - باندې ايمان ته شامليږي: د هغه په نونو او صفتونو ايمان دی:

يعني الله - تعالی - ته له نومونو او صفتونو څخه د هغه څه ثابتول چې الله په خپل كتاب كې ځانته ثابت كړي وي، او يا د رسول الله صلى الله عليه وسلم په سنت كې هغه لره ثابت وي لكه څرنګه چې د هغه له شان سره ښايي پرته له تحريف (په معنا كې بدلون)، تعطيل (له معنا څخه يې انكار)، تكييف (د څرنګوالي په اړه پوښتنه كول) او تمثيل (د بيلګې له بيانولو) څخه. الله تعالی فرمايلي دي:

﴿وَلِلَّهِ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ فَٱدْعُوهُ بِهَا ۖ وَذَرُوا۟ ٱلَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِىٓ أَسْمَٰٓئِهِۦ ۚ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾﴾[الأعراف: 180]

(او خاص د الله لپاره تر ټولو ښكلي نومونه دي، نو تاسو الله په دغو (نومونو) سره بلئ او هغه كسان پرېږدئ چې د هغه په نومونو كې الحاد (كوږوالی) كوي، ژر به هغوی ته د هغو عملونو بدله (سزا) وركړی شي چې هغوی به كول). او الله تعالی فرمايلي دي:

﴿...وَلَهُ ٱلْمَثَلُ ٱلْأَعْلَىٰ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾﴾[الروم: 27]

(او خاص هغه لره تر ټولو لوړ شان (او صفت) دی په آسمانونو اوزمكه كې او هغه ښه غالب، ښه حكمت والا دی) او الله تعالی فرمايلي دي:

﴿... لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ١١﴾ [الشورى: 11]

(د هغه په شان هيڅ شی نشته او هم دغه ښه اورېدونکی ښه لېدونکی دی).

او پدې خبره کې دوه ډلې ګمراه شوي دي:

يوه يې (المعطلة) ده؛ هغوی چې ټول اسماء او صفات او يا ځينې يې نه مني، پدې ګمان چې الله ته يې له ثابتولو څخه تشبيه منځته راځي، يعني د الله - تعالى - تشبيه کول له مخلوقاتو سره يې. او دا ګمان له ډېرو وجوهاتو نه باطل دی، چې ځېنې يې دا دي:

لومړی: لدې څخه باطل لوازم رامنځته کيږي لکه؛ د الله تعالى په وينا کې تناقض او ټکر، ځکه الله - تعالى- ځانته نومونه او صفتونه ثابت کړي دي، او دا يې نفي کړي چې د هغه په څېر دې بل شی شتون ولري. که چېرته يې له ثابتولو تشبيه لازميدله؛ نو د الله په کلام کې تناقض او ځينې يې ځينو نورو لره دروغ ګڼونکی هم لازمي دی. دويم: په نوم او صفت کې د دوو شيانو تر منځ ورته والي د هغوی تر منځه يوشی والی نه لازموي، ځکه ته دوه تنان ګورې چې هر يو يې: انسان، اوريدونکی، ليدونکی او خبرې کوونکی دی، او لدې دا نه لازميږي چې په انساني معناوو، اوريدو، ليدلو او خبرو کې دې دواړه سره يو شی وي.

او ته حيوانات ګورې چې لاسونه، پښې او سترګې لري او لدې برابروالي څخه دا نه لازميږي چې د دوی لاسونه، پښې او سترګې سره يو بل ته ورته وي.

نو کله چې حيوانات يو د بل په څېر نومونه او صفتونه لري او بيا هم يو له بل نه جلا دي نو د خالق او مخلوق تر منځ خو ښکاره او لوی توپير شته.

دويمه ډله (المشبهة) ده، هغوی چې الله - تعالى - ته يې نومونه او صفتونه ثابت کړي خو الله تعالى يې د مخلوق سره تشبيه کړی دی، پدې ګمان چې همدا د دلايلو تقاضا ده، ځکه الله خپل بنده ګان په هغه څه سره مخاطب ګرځوي چې هغوی پرې پوهيږي، او دا ګمان له څو وجوهو نه باطل دی، لکه:

لومړی: عقل او شريعت دواړه د الله - تعالى - تشبيه کول له مخلوقاتو سره باطلوي، او هيڅ شوني نده چې د قران او سنت د نصوصو تقاضا دې باطله وي.

دويم: د اصلي معنا له اړخه؛ الله - تعالى - خپل بنده ګان په هغه څه سره مخاطبوي چې هغوی پرې پوهيږي، پاتې شو اصلي حقيقت چې هغه معنا پرې دلالت کوي نو د هغې علم په

ځانګړې توګه يوازې الله - تعالی - لره دی په هغه څه کې چې د هغه د ذات او صفاتو سره تړاو لري.

نو کله چې الله ځانته ثابته کړه چې هغه اوريدونکی (سميع) دی، نو اوريدل د اصلي معنا له اړخه معلوم دي (چې معنا يې د غږونو درک کول دي) خو د دې حقيقت د الله تعالی د اوريدو په نسبت معلوم ندی؛ ځکه چې د اوريدو حقيقت حتی په مخلوقاتو کې يو له بل سره توپير لري؛ نو - له شک پرته - چې د خالق او مخلوق تر منځ توپير خو تر ټولو ښکاره او لوی دی.

او کله چې الله د خپل ځان په اړه خبر ورکوي چې هغه په عرش استوا کړې ده؛ نو د اصلي معنا له اړخه استوا معلومه ده، خو حقيقي استوا چې الله په عرش کړې ده، مونږ ته معلومه نده، ځکه چې د استوا حقيقت په مخلوقاتو کې يو له بل سره توپير لري، نو په يوه باثباته څوکۍ استوا داسې نه ده لکه د اوښ په زين چې سخت وي او ځان نه نيسي، نو کله چې دا د مخلوقاتو په حق کې ښکاره ده، نو د خالق او مخلوق تر منځ توپير خو روښانه او لوی دی.

او په الله -تعالی- ايمان لکه څرنګه يې چې مونږ يادونه وکړه د مومنانو لپاره لويې ثمرې راوړي، له هغوی څخه دا دي:

لومړی: د الله تعالی د يووالي ثبوت، چې له هغه پرته له بل چا څخه نه اميد ساتل کيږي او نه ترې ويره کيږي او له هغه پرته د بل چا عبادت نه کيږي.

دويمه: د الله - تعالی - بشپړ محبت او تعظيم لکه څرنګه چې د - هغه - د نومونو او عالي صفتونو غوښتنه ده.

دريمه: د هغه درصده بندګي کول د امر په منلو يې او د نهې څخه يې په ځان ژغورلو.

په ملايکو ايمان

ملائکې: هغه غيبي، پيدا شوی، د الله تعالی عبادت کوونکی - مخلوق - دی او د رب العزت او الهي ځانګړتياو څخه هيڅ هم نه لري، الله - تعالی - دوی له نور څخه پيدا کړي، د خپل امر بشپړ اطاعت او د هغه د پلي کولو ځواک يې ورکړی. الله جل جلاله فرمايي:

﴿... وَمَنْ عِندَهُۥ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِۦ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ۝١٩ يُسَبِّحُونَ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ۝٢٠﴾[الأنبياء: 19-20]

(او هغه څوك چې له هغه سره دي، هغوی د هغه له عبادت نه تکبر نه کوي او نه ستومانه کېږي . هغوی شپه او روځ تسبيح وايي، نه څه وقفه کوي).

د هغوی شمېر زيات دی، پرته له الله يې څوک نه شي شميرلی، او په صحيحينو کې د أنس - رضي الله عنه - له حديث څخه د معراج په قصه کې روايت دی چې پيغمبر - صلی الله عليه وسلم - ته په اسمان کې بيت المعمور پورته کړی شو، چې هره ورځ پکې اويا زره ملايکې لمونځ کوي، نو کله چې ترې راووځي بيرته د دوی تر پايه بيا نه ورګرځي.

په ملايکو ايمان څلورو شيانو ته شامليږي:

لومړی : د دوی په شتون ايمان.

دوهم: له دوی څخه په هغو ايمان چې مونږ يې په نوم پېژنو (لکه جبريل) او پر هغو کسانو چې موږ يې نومونه نه پېژنو؛ په اجمالي ډول ايمان لرو.

دريم: د دوی په هغه صفتونو ايمان چې مونږ ته معلوم دي لکه : د (جبريل) صفت، چې پيغمبر - صلی الله عليه وسلم - يې په اړه خبر ورکړی چې هغه په داسې حال کې وليده چې الله پرې پيدا کړی دی، هغه لره شپږ سوه وزرونه و چې فضا يې ډکه کړې وه.

او کله داسې هم کيږي چې ملايکې د الله په امر د سړي په بڼه ځانته بدلون ورکړي. لکه څرنګه چې (جبريل ته) پيښ شول، کله چې الله تعالی هغه مريم بي بي ته وليږه او هغه يې د يو عادي انسان په بڼه جوړ کړ، او کله چې هغه پيغمبر - صلی الله عليه وسلم - ته راغی او هغه د صحابه کرامو تر منځه ناست و، د يو داسې سړي په بڼه ورته راغی چې تک سپين کالي يې پر ځان و، او تبک تور ويښتان يې درلودل، د سفر هيڅ اثر پرې نه ليدل کېده، او نه له صحابه و څخه چا پېژانده، نو پيغمبر - صلی الله عليه وسلم ته کېناست، خپل زنګنونه يې د هغه زنګنونو ته تکيه

کړل، او لاسونه يې د هغه په ورنونو کېښودل، او د پېغمبر - صلى الله عليه وسلم - نه يې د اسلام، ايمان، احسان، د قيامت ورځ او نخښو په اړه پوښتنه وکړه، نو پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - جواب ورکړ، او ولاړ، بيا پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - وويل: دا جبريل و، تاسو ته راغلی و تر څو مو دين دروښايي.

همدا رنګه هغه پرېښتې چې الله - تعالى - ابراهيم او لوط - عليهما السلام - ته لېږلې وې هغه د سړيو په بڼه وې.

څلورم: هغه څه چې په پرېښتو ايمان ته شامليږي: ايمان د هغوی په هغه کړنو دی چې مونږ ته معلومې دي او هغوی يې د الله په امر تر سره کوي؛ لکه د هغوی تسبيح ويل، او شپه او ورځ پرته له ستړتيا او کمزورۍ هغه لره عبادت کول.

او کله يې ځينو لره ځانګړې کړنې وي.

مثلا: جبريل چې د الله تعالى پر وحيې امانتدار دی، چې په هغې سره يې الله تعالى انبياوو او رسولانو ته ليږي.

او لکه: ميکائيل: چې پر باران او بوټو مقرر کړی شوی دی.

او لکه: اسرافيل: چې د قيامت د قائمېدو او د خلکو د راپورته کيدو پر مهال په شپيلۍ کې په پوکې کولو مکلف دی.

او لکه: ملک الموت: چې د مرګ پر مهال د روحونو په اخيستلو مکلف ده.

او لکه مالک: هغه چې په اور باندې مقرر دی، او هغه د اور ساتونکی دی.

او لکه د بېلګې په توګه: هغه ملائکې چې په رحم کې پر ماشوم ګمارل شوي دي، که يو څوک د مور په رحم کې څلور مياشتې پوره کړي، نو الله تعالى ورته يوه ملائکه ليږي او ورته امر کوي چې د هغه روزي، اجل او عمل وليکي او دا چې نيکمرغه دی که بد مرغه.

او لکه د بېلګې په توګه: هغه ملاېکې چې د بني آدم د اعمالو د ساتلو او ليکلو دنده ورسپارل شوې ده، ځکه د هر انسان لپاره دوه پرښتې وي، يوه يې ښي او بله يې چپ اړخ ته.

او لکه د بېلګې په توګه: هغه ملاېکې چې له مړي په پوښتنې کولو ګمارل شوي دي کله چې هغه په قبر کې کېښودل شي؛ دوه ملاېکې ورته راځي او له هغه څخه د رب، دين او د هغه د رسول په اړه پوښتنې کوي.

او په ملايکو ايمان لوېې ګټې لري؛ ځينې يې دا دي:

لومړی: د الله - تعالی - د عظمت، ځواک او واک په اړه پوهه؛ ځکه د مخلوق عظمت د خالق د عظمت څرګندونه کوي.

دويم: بني آدم ته د پاملرنې په خاطر د الله تعالی د شکر ادا کول؛ چې هغه لدې ملايکو څخه ځينې ګمارلي تر څو د دوی ساتنه وکړي، د دوی اعمال وليکي، او د دوی د نورو ګټو په خاطر.

دريم: د ملايکو سره مينه د هغه څه له امله چې دوی د الله تعالی عبادت کوي.

ځينو منحرفينو دا رد کړې چې ملائکې جسدونه دي او ويلي يې دي: دا په مخلوقاتو کې د خير او ښېګڼې له يو پټ ځواک څخه عبارت دی، او دا - خبره - د الله تعالی د کتاب او د هغه د رسول - صلى الله عليه وسلم - له سنتو او د مسلمانانو له اجماع څخه انکار دی.

الله تعالی فرمايلي دي:

﴿ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ جَاعِلِ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ رُسُلًا أُوْلِيٓ أَجۡنِحَةٖ مَّثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَۚ ...١﴾[فاطر: 1]

(ټولې د کمال ستاينې خاص د الله لپاره دي چې د آسمانونو او ځمکې پيدا کوونکی دی، ملايکو لره رسولان ګرځوونکی دی، (داسې ملايك) چې د وزرو والا دي، دوه دوه او درې درې او څلور څلور).

او الله تعالی فرمايلي:

﴿وَلَوۡ تَرَىٰٓ إِذۡ يَتَوَفَّى ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يَضۡرِبُونَ وُجُوهَهُمۡ وَأَدۡبَٰرَهُمۡ ...٥٠﴾[الأنفال: 50]

(او كه چېرې ته ووينې هغه وخت چې ملايك د كافر شويو كسانو ساګانې قبض كوي، چې د هغوی مخونه او د هغوی شاګانې وهي).

او الله تعالی فرمايلي :

﴿... وَلَوۡ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ فِي غَمَرَٰتِ ٱلۡمَوۡتِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓاْ أَيۡدِيهِمۡ أَخۡرِجُوٓاْ أَنفُسَكُمُۖ ...﴾[الأنعام: 93]

(او که چېرې ته ووینې کله چې ظالمان د مرګ په سختیو کې (ګېر) وي او ملایکو خپل لاسونه وراوږده کړي وي (او ورته وايي) تاسو خپلې ساه ګانې راوباسئ).

او الله تعالی فرمایلي:

﴿... حَتَّىٰٓ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمۡ قَالُواْ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمۡۖ قَالُواْ ٱلۡحَقَّۖ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡكَبِيرُ ٢٣﴾[سبأ: 23]

(تر هغه پورې چې کله د دوی د زړونو نه وېره (هیبت) لرې کړی شي (نو) دوی وايي: ستاسو رب څه وفرمایل؟ هغوی به ووايي چې حق (يې وفرمایه) او هم دی ډېر اوچت، ډېر لوی دی).

او د جنتیانو په اړه فرمايي:

﴿...وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يَدۡخُلُونَ عَلَيۡهِم مِّن كُلِّ بَابٖ ٢٣ سَلَٰمٌ عَلَيۡكُم بِمَا صَبَرۡتُمۡۚ فَنِعۡمَ عُقۡبَى ٱلدَّارِ ٢٤﴾[الرعد: 23-24]

(او ملايك به په دوی باندې له هرې دروازې نه ورننوځي، (او وايي به) ستاسو د صبر کولو په سبب دې پر تاسو باندې سلام وي، نو (دا) د اخرت ښه انجام دی).

او په صحیح البخاري کې أبو هریرة - رضي الله عنه - له نبي - صلی الله علیه وسلم - څخه روایت کوي فرمايي: «کله چې الله له بنده سره مینه ولري نو جبرائیل ته ورغږ کړي: الله له فلاني سره مینه لري، نو له هغه سره مینه ولره، نو جبرائیل له هغه سره مینه وکړي، نو جبرائیل د اسمانونو په خلکو کې غږ وکړي چې : الله له فلاني سره مینه لري، نو له هغه سره مینه ولرئ. نو د اسمان خلک له هغه سره مینه وکړي، بیا په ځمکه کې د هغه لپاره د ځمکې په خلکو کې قبولیت پیدا شي».

او په - صحیح البخاري کې - همدا رنګه له أبو هریرة - رضي الله عنه - څخه روایت دی فرمايي چې رسول الله - صلی الله علیه وسلم - فرمایلي دي: « کله چې د جمعې ورځ شي د جومات په دروازو کې ملایکې وي او یو د بل پسې - نومونه - لیکي، کله چې امام کېني کتابونه بند کړي او راشي وعظ ته غوږ ونیسي».

او پدې دلیلونو کې صراحت دی پر دې چې پرېښتې جسمونه دي؛ نه معنوي ځواک، لکه څرنګه چې منحرف خلک وايي، او د دې دلایلو پر مقتضی مسلمانانو هم اجماع کړې ده.

په کتابونو ایمان

کتب: د کتاب جمع ده او معنی یې ده : لیکلی شوی.

او دلته ورڅخه مراد: هغه کتابونه دي چې الله تعالی په خپلو پیغمبرانو باندې؛ پر بنده ګانو د رحمت او د هغوی د لارښوونې په موخه نازل کړي دي؛ تر څو پرې دوی د دنیا او آخرت خوشحالیو ته ورسیږي.

او په کتابونو ایمان څلور شیانو ته شاملیږي.

لومړی: پر دې ایمان چې دا د الله تعالی له لورې په حقه نازل شوي دي.

دویم: په هغو - کتابونو - ایمان چې مونږ یې نومونه پیژنو لکه: قرآن چې پر محمد صلی الله علیه وسلم نازل شوی او تورات چې پر موسی - صلی الله علیه وسلم - باندې نازل شوی دی. او انجیل چې پر عیسی - صلی الله علیه وسلم - نازل شوی دی. او زبور؛ هغه چې داود علیه السلام ته ورکړل شوی و. او هغه چې مونږ یې نوم ندی اوریدلی نو په اجمالي توګه پرې ایمان لرو.

دریم: د هغه خبرونو یې ریښتیا ګڼل چې صحیح ثابت دي، لکه قرآن چې د څه په اړه خبر ورکړی، او هغه څه چې پخوانیو کتابونو یې په اړه خبر ورکړی - پدې شرط - چې تبدیل او تحریف پکې نه وي شوی.

څلورم: په هغه حکمونو یې عمل کول چې منسوخ شوي ندي، او هغې ته غاړه ایښودل او خوښي پرې څرګندول، برابره خبره ده که په حکمت یې پوه شوي یو یا نه، او مخکنې ټول کتابونه په قرآن کریم سره منسوخ شوي دي. الله تعالی فرمایلي:

﴿وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ مُصَدِّقٗا لِّمَا بَيۡنَ يَدَيۡهِ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَمُهَيۡمِنًا عَلَيۡهِۖ...﴾[المائدة: 48]

(حاکمًا علیه). او (ای نبي!) مونږ تا ته کتاب په حقه سره نازل کړی دی، چې د هغو کتابونو تصدیق کوونکی دی چې له ده نه مخکې دي او د هغوی محافظ دی. یعنې (پر هغوی پریکړه کوونکی دی).

په دې اساس: د پخوانیو کتابونو په هیڅ حکم باندې عمل کول روا نه دي، پرته لدې چې صحت یې نه وي ثابت شوی او قرآن تایید کړی نه وي.

په کتابونو ایمان لویې ثمرې لري. له هغوی څخه ځینې دا دي:

لومړی: خپلو بنده ګانو ته د الله تعالی په پاملرنې پوهېدل؛ چې هغه د هر قوم لپاره یو کتاب نازل کړی تر څو پرې دوی ته لارښوونه وکړي.

دویم: په شریعت کې د الله تعالی په حکمت پوهېدل؛ چې د هر قوم لپاره یې د دوی د شرایطو سره سم شریعت ټاکلی. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایي:

﴿... لِكُلٍّ جَعَلۡنَا مِنكُمۡ شِرۡعَةٗ وَمِنۡهَاجٗاۚ ...﴾[المائدة: 48]

(مونږ په تاسو کې د هر یو لپاره یو دستور او لاره مقرره کړې ده).

دریم: پدې سره د الله تعالی شکر ادا کول.

په رسولانو ایمان

الرسل: د (رسول) جمع ده، معنا يې: (ليږل شوی) ده، هغه څوک چې د يو څه په رسولو سره ليږل شوی وي.

دلته ورڅخه موخه: له انسانانو څخه هغه څوک دی چې يو قانون ورته وحيې شوی وي او د هغه په رسولو ورته امر شوی وي.

لومړی رسول نوح عليه السلام وو(په رد د شرک) او وروستی يې محمد - صلى الله عليه وسلم - دی.

الله تعالى فرمايي:

﴿* إِنَّآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ كَمَآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ نُوحٖ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعۡدِهِۦۚ...﴾[النساء: 163]

(بېشكه مونږ تا ته وحي كړې ده، لكه څنګه چې مونږ وحي كړې وه نوح ته او له هغه نه پس (نورو) نبيانو ته).

په صحيح البخاري کې له انس بن مالک - رضي الله عنه - څخه د شفاعت په حدیث کې روايت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم: « يادونه وکړه چې خلک به آدم ته ورشي. تر څو ورته سفارش وکړي، نو هغه به ورته عذر وړاندې کړي او وبه وايي: نوح ته ورشئ، هغه لومړی رسول دی چې الله ليږلی دی» او ټول حديث يې ذکر کړ. او الله - تعالى - د محمد - صلى الله عليه وسلم - په اړه فرمايي:

﴿مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٖ مِّن رِّجَالِكُمۡ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَۗ ...﴾[الأحزاب: 40]

(محمد (ﷺ) ستاسو په سړيو کې د هيچا پلار نه دی او لېكن د الله رسول دی او د نبيانو (د لړۍ) ختموونكی دی او الله په هر شي ښه عالم دی) او هيڅ يو امت پرته لدې نه پاتې کيږي چې الله ورته د ځانګړې قانون سره يو رسول ونه ليږي، او يا نبي چې د مخکني پيغمبر شريعت ورته وحي کړای شي؛ تر څو يې بيرته نوی کړي، الله تعالى فرمايي:

﴿وَلَقَدۡ بَعَثۡنَا فِي كُلِّ أُمَّةٖ رَّسُولًا أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَٱجۡتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَۖ ...﴾[النحل: 36]

(او يقينًا مونږ په هر يو امت کې يو رسول لېږلی و (په دې سره) چې تاسو د الله عبادت کوئ او له طاغوت نه ځان وساتئ).

او الله تعالی فرمایلي:

﴿... وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾[فاطر: 24]

(او نه و هېڅ يو امت مگر په هغه کې يو وېروونکی تېر شوی دی).

او الله تعالی فرمايي:

﴿إِنَّآ أَنزَلْنَا ٱلتَّوْرَىٰةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ ۚ يَحْكُمُ بِهَا ٱلنَّبِيُّونَ ٱلَّذِينَ أَسْلَمُوا۟ لِلَّذِينَ هَادُوا۟ ...﴾[المائدة: 44]

(ببښکه مونږ تورات نازل کړی دی، چې په هغه کې هدايت او رڼا ده، په ده سره به نبيانو، چې حکم منونکي وو، د يهوديانو لپاره فيصلې کولې).

او رسولان پيدا کړی شوي انسانان دي، د ربوبيت او الوهيت هيڅ کومه ځانګړتيا نه لري، الله تعالی د خپل نبي په اړه چې د پيغمبرانو سردار او د الله پر وړاندې تر ټولو د لوړې مرتبې خاوند دی فرمايي:

﴿قُل لَّآ أَمْلِكُ لِنَفْسِى نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُ ۚ وَلَوْ كُنتُ أَعْلَمُ ٱلْغَيْبَ لَٱسْتَكْثَرْتُ مِنَ ٱلْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِىَ ٱلسُّوٓءُ ۚ إِنْ أَنَا۠ إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾[الأعراف: 188]

(ته ووايه: زه د خپل ځان لپاره نه د نفعې مالك يم او نه د نقصان مگر هغه چې الله يې وغواړي او که چېرې زه پر غيبو عالم وَی (، نو) ما به خامخا ډېر خير حاصل کړی و او ما ته به هېڅ تکليف نه و رارسېدلی، زه نه يم مگر وېروونکی او زېری ورکوونکی د هغه قوم لپاره چې ايمان راوړي).

او الله تعالی فرمايي:

﴿قُلْ إِنِّى لَآ أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ۝ قُلْ إِنِّى لَن يُجِيرَنِى مِنَ ٱللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِن دُونِهِۦ مُلْتَحَدًا﴾[الجن: 21-22]

(ته (دوی ته) ووایه: ببشکه زه ستاسو لپاره نه د هېڅ ضرر مالك (او اختيار من) يم او نه د خير رسولو. ته (دوی ته) ووایه: ببشکه زه چې يم هيڅوك ماته پناپي نه شي راکولای(د الله د عذاب نه) او زه به له ده نه غير هېڅ پناه ځای ونه مومم).

دوی انساني ځانګړتياوې لري لکه: ناروغتيا، مرګ، خوراک او څښاک ته اړتيا او داسې نور، الله تعالی د ابراهيم عليه الصلاة والسلام په اړه فرمايي چې هغه له خپل رب څخه يادونه کوي.

﴿وَٱلَّذِى هُوَ يُطْعِمُنِى وَيَسْقِينِ ۝٧٩ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ۝٨٠ وَٱلَّذِى يُمِيتُنِى ثُمَّ يُحْيِينِ ۝٨١﴾[الشعراء: 79-81]

(او هغه چې همغه به ما خوراك كوي او په ما څښاك كوي. او كله چې زه ناروغه شم، نو هغه ما ته شفا راکوي. او هغه چې ما ته به مرګ راکوي، بيا به ما ژوندی کوي).

او نبي - صلی الله عليه وسلم - فرمايي: «يقينا زه ستاسو په څېر يو انسان يم، هيرووم لکه څنګه چې تاسو هيروئ، کله چې يو څه هير کړم نو راياد يې کړئ».

او الله تعالی د دوی په لوړو مرتبو کې دوی په بنده ګۍ سره ياد کړي دي، د دوی د توصيف په لړۍ کې؛ الله - تعالی - د نوح - صلی الله عليه وسلم - په اړه فرمايلي دي:

﴿... إِنَّهُۥ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ۝٣﴾[الإسراء: 3]

(ببشکه هغه ډېر شکر ايستونکی بنده و) او د محمد - صلی الله عليه وسلم - په اړه فرمايي:

﴿تَبَارَكَ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِۦ لِيَكُونَ لِلْعَٰلَمِينَ نَذِيرًا ۝١﴾[الفرقان: 1]

(ډېر برکتناك دی هغه ذات چې په خپل بنده يې فرقان (قرآن) نازل کړی دی، د دې لپاره چې دی د خلکو لپاره وېروونکی شي).

او د ابراهيم، اسحاق او يعقوب - صلی الله عليهم وسلم - په اړه فرمايي:

﴿وَٱذْكُرْ عِبَٰدَنَآ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ أُو۟لِى ٱلْأَيْدِى وَٱلْأَبْصَٰرِ ۝٤٥ إِنَّآ أَخْلَصْنَٰهُم بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى ٱلدَّارِ ۝٤٦ وَإِنَّهُمْ عِندَنَا لَمِنَ ٱلْمُصْطَفَيْنَ ٱلْأَخْيَارِ ۝٤٧﴾[ص: 45-47]

او ته زمونږ بنده ګان ابراهيم، او اسحٰق او يعقوب ياد کړه چې د (عمل د) قوت او (حق ليدونکو) سترګو خاوندان وو. بېشکه مونږ دوی په يو خالص خوی سره خالص کړي دي چې هغه د اخرت يادول دي. او بېشکه دوی زمونږ، په نيز خامخا له غوره کړی شويو، بهترو خلقو څخه دي).

او د عيسی بن مريم په اړه يې فرمايلي دي:

﴿إِنۡ هُوَ إِلَّا عَبۡدٌ أَنۡعَمۡنَا عَلَيۡهِ وَجَعَلۡنَٰهُ مَثَلٗا لِّبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٥٩﴾[الزخرف: 59]

(دغه نه دی مګر يو بنده دی چې مونږ په ده انعام کړی دی او د بني اسرائيلو لپاره مو هغه (د خپل قدرت) يو مثال ګرځولی و).

پر رسولانو ايمان څلورو شيانو ته شامليږي:

لومړی: پدې ايمان لرل چې د دوی پيغمبري (رسالت) د الله تعالی لخوا حق ده، نو چا چې له دوی څخه د يو په رسالت کفر وکړ، نو په ټولو کافر شو. لکه څرنګه چې الله - تعالی - فرمايلي:

﴿كَذَّبَتۡ قَوۡمُ نُوحٍ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ١٠٥﴾[الشعراء: 105]

د نوح قوم د رسولانو تکذيب وکړ، نو الله تعالی د ټولو پيغمبرانو دروغ ګڼونکي وګرځول، سره لدې چې له هغه پرته - هغه - مهال - بل پيغمبر نه و، کله يې چې هغوی تکذيب وکړ. په دې اساس هغه عيسويان چې د محمد - صلى الله عليه وسلم - څخه يې انکار کاوه او د هغه پيروي يې نه کوله؛ دوی د مسيح زوی د مريمې څخه انکار وکړ او د هغه پيروي يې هم ونه کړه، په ځانګړې توګه - عيسی عليه السلام - دوی ته پر محمد - صلى الله عليه وسلم - زيری ورکړی و. او دوی ته زيري ورکولو هيڅ معنی درلوده لدې پرته چې هغه هغوی ته يو پيغمبر و، چې الله پرې له ګمراهي ژغورل، او سمې لارې ته يې د هغوی لارښوونه کوله. دويم: د هغو له جملې څخه پر هغو ايمان راوړل چې نومونه يې پېژنو، لکه: محمد، ابراهيم، موسی، عيسی، او نوح -عليهم الصّلاة والسّلام- دا پنځه واړه اولوالعزم پيغمبران دي او الله تعالی په قرآنکريم کې په دوو ځايونو کې د هغوی يادونه پدې قول سره کړې ده:

﴿وَإِذۡ أَخَذۡنَا مِنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ مِيثَٰقَهُمۡ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٖ وَإِبۡرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ٱبۡنِ مَرۡيَمَۖ وَأَخَذۡنَا مِنۡهُم مِّيثَٰقًا غَلِيظٗا ٧﴾[الأحزاب: 7]

(او کله چې مونږ له نبیانو نه د دوی پخه وعده واخیسته او له تا نه او له نوح او ابراهیم او موسیٰ او د مریمې له زوی عیسیٰ نه، او مونږ له دوی نه ډېره پخه مضبوطه وعده واخیسته). او د الله تعالی دا وینا:

﴿* شَرَعَ لَكُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِۦ نُوحًا وَٱلَّذِيٓ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ وَمَا وَصَّيۡنَا بِهِۦٓ إِبۡرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰٓۖ أَنۡ أَقِيمُواْ ٱلدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُواْ فِيهِۚ كَبُرَ عَلَى ٱلۡمُشۡرِكِينَ مَا تَدۡعُوهُمۡ إِلَيۡهِۚ ٱللَّهُ يَجۡتَبِيٓ إِلَيۡهِ مَن يَشَآءُ وَيَهۡدِيٓ إِلَيۡهِ مَن يُنِيبُ ١٣﴾[الشورى: 13]

(هغه ستاسو لپاره هغه دین مقرر کړی دی چې د هغه وصیت یې نوح ته کړی و او هغه چې مونږ تا ته وحي کړی دی او هغه چې مونږ د هغه وصیت ابراهیم او موسیٰ او عیسیٰ ته کړی و، چې تاسو دین قایم کړئ او په ده کې مه مختلف کېږئ، په مشرکانو باندې هغه شی ډېر درووند دی چې ته دوی هغه ته بلې، الله غوره کوي دې (دین) ته چا ته یې چې وغواړي او د ده په طرف هغه چا ته هدایت کوي چې هغه ته رجوع کوي). او له دوی چې د چا نوم نه پېژنو؛ نو اجمالي ایمان پرې لرو، الله تعالی فرمایلي دي:

﴿وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا رُسُلٗا مِّن قَبۡلِكَ مِنۡهُم مَّن قَصَصۡنَا عَلَيۡكَ وَمِنۡهُم مَّن لَّمۡ نَقۡصُصۡ عَلَيۡكَۗ ...﴾[غافر: 78]

(او یقینًا مونږ له تا نه مخکې ډېر رسولان رالېږلي وو، په دوی کې ځینې هغه دي چې مونږ تا ته بیان کړي دي او په دوی کې ځینې هغه دي چې مونږ تا ته نه دي بیان کړي).

دریم: د دوی د هغو خبرو تصدیق چې صحت یې ثابت دی.

څلورم: د هغو په شریعت عمل کول چې موږ ته له دوی څخه رالیږل شوي دي او د دوی وروستی محمد -صلی الله علیه وسلم- دی چې ټولو خلکو ته لیږل شوی دی.

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤۡمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيۡنَهُمۡ ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَرَجٗا مِّمَّا قَضَيۡتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسۡلِيمٗا ٦٥﴾[النساء: 65]

(پس داسې نه ده، ستا پر رب مې دې قسم وي! دوی مومنان کېدی نشي تر هغه پورې چې دوی په خپل مینځ کې په پېښو جګړو کې تا فیصله کوونکی ومني، بیا په خپلو نفسونو کې ستا د کړې فیصلې په باره کې هېڅ تنګي ونه مومي او په ښو منلو سره یې ومني).

په پېغمبرانو ایمان ډېرې سترې ګټې لري، چې ځینې یې په لاندې ډول دي:

لومړۍ: د الله تعالی د رحمت او بندګانو ته د هغه په پاملرنې پوهېدل، چې دوی ته یې پیغمبران لیږلي، تر څو یې د الله تعالی لارې ته لارښوونه وکړي، او ورته وښايي چې څرنګه باید د الله - تعالی - عبادت وکړي؛ ځکه چې د انسان ذهن د دې په پوهیدو کې خپلواک نه دی.

دویمه: په دې لوی نعمت د الله تعالی شکر ویستل.

دریمه: د پیغمبرانو - علیهم الصلاة والسلام - سره محبت او د هغوی قدرداني کول، او د هغوی ستاینه په هغه څه سره چې مستحق یې دي، ځکه چې دوی د الله تعالی رسولان دي او د هغه عبادت کوي، د هغه پیغام رسوي او د هغه بندګانو ته نصیحت کوي.

ضد کوونکو د خپلو پیغمبرانو څخه انکار وکړ او ګمان یې وکړ چې د الله تعالی رسولان له انسانانو څخه نه وي! الله تعالی د دوی له دې ګمان څخه یادونه وکړه او پدې وینا سره یې باطل کړ.

﴿وَمَا مَنَعَ ٱلنَّاسَ أَن يُؤۡمِنُوٓاْ إِذۡ جَآءَهُمُ ٱلۡهُدَىٰٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓاْ أَبَعَثَ ٱللَّهُ بَشَرٗا رَّسُولٗا ٩٤ قُل لَّوۡ كَانَ فِي ٱلۡأَرۡضِ مَلَٰٓئِكَةٞ يَمۡشُونَ مُطۡمَئِنِّينَ لَنَزَّلۡنَا عَلَيۡهِم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَلَكٗا رَّسُولٗا ٩٥﴾[الإسراء: 94-95]

(او خلق د ایمان له راوړلو نه نه دي منع کړي، کله چې دوی ته هدایت راغی، مګر دې خبرې چې دوی به ویل: ایا الله یو انسان رسول رالیږلی دی! ته (دوی ته) ووایه: که په ځمکه کې (د انسانانو پر ځای) ملایك وی، چې په ارام سره ګرځېدلی (نو) مونږ به خامخا په دوی باندې له اسمان نه مَلك، رسول رالیږلی وی). نو الله پاک دا ګمان پدې سره باطل کړ چې رسول باید انسان وي. ځکه چې د ځمکې خلکو ته رالیږل شوی او دوی انسانان دي، او که چیرته د ځمکې خلک ملایکې وای، نو الله به دوی ته له آسمانه ملایک رسول رالیږلي و، تر څو د دوی په څیر شي. همدا رنګه الله تعالی پیغمبرانو لره د دروغ ګڼونکو حکایت بیان کړ چې هغوی ویلي دي:

﴿...إِنۡ أَنتُمۡ إِلَّا بَشَرٞ مِّثۡلُنَا تُرِيدُونَ أَن تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعۡبُدُ ءَابَآؤُنَا فَأۡتُونَا بِسُلۡطَٰنٖ مُّبِينٖ ١٠ قَالَتۡ لَهُمۡ رُسُلُهُمۡ إِن نَّحۡنُ إِلَّا بَشَرٞ مِّثۡلُكُمۡ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنۡ عِبَادِهِۦۖ وَمَا كَانَ لَنَآ أَن نَّأۡتِيَكُم بِسُلۡطَٰنٍ إِلَّا بِإِذۡنِ ٱللَّهِۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ١١﴾[إبراهيم: 10-11]

(نه يئ تاسو مګر زمونږ په شان انسانان، تاسو غواړئ چې مونږ له هغه څه نه منع کړئ چې زمونږ پلرونو يې عبادت کاوه، نو (بيا خو) تاسو مونږ ته ښکاره دليل (معجزه) راوړئ. دوی ته خپلو رسولانو وويل: مونږ نه يو مګر ستاسو په شان انسانان، او لېکن الله په خپلو بنده ګانو کې چې پر چا وغواړي احسان کوي او زمونږ اختيار نشته چې تاسو ته کوم دليل (معجزه) راوړو مګر د الله په حکم سره او لازم ده چې مومنان خاص په الله باندې توکل وکړي).

د اخرت په ورځ ايمان

د آخرت ورځ: د قيامت ورځ ده، هغه چې خلک پکې د حساب او جزا لپاره راپورته کيدی شي.

او - دا ورځ- په - آخرت - سره ځکه ياده شوې ده چې: له هغې وروسته بله ورځ نشته؛ چې جنتيان به خپلو کورونو کې ميشت شي او د دوزخ خلک به خپلو کورونو کې.

د آخرت په ورځ ايمان درې چارو ته شامليږي:

لومړی: په بيا راژوندي کېدو ايمان: چې هغه د مړو ژوندي کېدل دي کله چې په شپېلۍ کې دويم پوکی وشي؛ نو خلک به د رب العالمين حضور ته پورته شي، په لوڅو پښو چې بوټان به پې نه وي، لوڅ او بې پردې، او پداسې حالت کې چې سنت به نه وي، الله تعالی فرمايلي دي:

﴿... كَمَا بَدَأْنَآ أَوَّلَ خَلْقٖ نُّعِيدُهُۥۚ وَعۡدًا عَلَيۡنَآۚ إِنَّا كُنَّا فَٰعِلِينَ١٠٤﴾[الأنبياء: 104]

(لکه څرنګه چې مونږ د اول پېدايښت ابتدا کړې ده، مونږ هغه بيا اعاده کوو، دا زمونږ په ذمه وعده ده بيشکه مونږ کوونکي يو دې لره).

بيا راپورته کېدل، ثابت شوی حق دی، چې قرآن، سنت او د مسلمانانو اجماع پرې دلالت کوي.

الله تعالی فرمايلي دي :

﴿ثُمَّ إِنَّكُم بَعۡدَ ذَٰلِكَ لَمَيِّتُونَ١٥ ثُمَّ إِنَّكُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ تُبۡعَثُونَ ١٦﴾[المؤمنون: 15-16]

(بيا بېشکه تاسو له دې (ژوند) نه بعد خامخا مړه کېدونکي يئ . بيا به يقينًا تاسو د قيامت په ورځ ژوندي راپاڅولی شئ).

او نبي صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: "د قيامت په ورځ به خلک په لوڅو پښو، بربنډ او نا سنته راپورته کړای شي". بخاري او مسلم روايت کړی دی.

مسلمانانو - له مرګ نه وروسته د بيا راپورته کېدلو - په ثبوت اجماع کړې ده؛ او حکمت هم دا تقاضا کوي چې الله تعالی دا مخلوقات بيا راژوندي کړي، تر څو دوی ته د هغه څه بدله ورکړي چې په هغه سره يې خپل پيغمبران ورليږلي وو. الله تعالی فرمايلي دي:

﴿أَفَحَسِبۡتُمۡ أَنَّمَا خَلَقۡنَٰكُمۡ عَبَثٗا وَأَنَّكُمۡ إِلَيۡنَا لَا تُرۡجَعُونَ ١١٥﴾[المؤمنون: 115]

(آیا نو تاسو ګومان کوئ چې ببشکه مونږ تاسو بس عبث پیدا کړي يئ او دا چې ببشکه تاسو به مونږ ته نه راوستل کېږئ). او خپل نبي صلی الله عليه وسلم ته يې فرمايلي دي:

﴿إِنَّ ٱلَّذِي فَرَضَ عَلَيۡكَ ٱلۡقُرۡءَانَ لَرَآدُّكَ إِلَىٰ مَعَادٖۚ ...﴾[القصص: 85]

(ببشکه هغه (الله) چې په تا يې قرآن فرض (نازل) کړی دی يقيناً هغه تاله د وعدې ځای ته واپس کوونکی دی).

دويم: په حساب او جزا ايمان: بنده سره د خپلو اعمالو حساب کيږي او بدله پرې ورکول کيږي او پدې - خبره - کتاب (قران)، سنت او د مسلمانانو اجماع دلالت کوي.

الله تعالی فرمايلي:

﴿إِنَّ إِلَيۡنَآ إِيَابَهُمۡ ٢٥ ثُمَّ إِنَّ عَلَيۡنَا حِسَابَهُم ٢٦﴾[الغاشية: 25-26]

(ببشکه خاص مونږ ته د دوی بېرته راتګ دی. بيا يقيناً د دوی حساب زمونږ په غاړه دی). او الله تعالی فرمايلي:

﴿مَن جَآءَ بِٱلۡحَسَنَةِ فَلَهُۥ عَشۡرُ أَمۡثَالِهَاۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجۡزَىٰٓ إِلَّا مِثۡلَهَا وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ ١٦٠﴾[الأنعام: 160]

(څوك چې يوه نېکي راوړي، نو د هغه لپاره د هغې لس چنده دي او څوك چې يوه بدي راوړي، نو هغه ته به يواځې د هغې په مثل سزا ورکولی شي او پر دوی به ظلم نه کيږي). او الله تعالی فرمايلي:

﴿وَنَضَعُ ٱلۡمَوَٰزِينَ ٱلۡقِسۡطَ لِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ فَلَا تُظۡلَمُ نَفۡسٞ شَيۡـٔٗاۖ وَإِن كَانَ مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٍ أَتَيۡنَا بِهَاۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ٤٧﴾[الأنبياء: 47]

(او د قيامت په ورځ به مونږ ډېرې د انصاف تلې کېږدو، نو په هېڅ نفس باندې به هېڅ شی ظلم ونه کړی شي او که دا (عمل) د اوړي د دانې په وزن وي مونږ به هغه راوړو او هم مونږ حساب کوونکي بس يو). او له ابن عمر - رضي الله عنهما - څخه روايت دی چې نبي -

صلی الله علیه وسلم - فرمايلي دي: «الله تعالی به مؤمن نږدې کړي تر دې چې خپله پرده به پرې واچوي - يعنې پټ به يې کړي - او وبه وايي: آيا هغه - فلانی - ګناه دې ياده شي؟ آيا هغه - فلانی - ګناه دې ياده شي؟ نو وبه وايي: هو ای ربه ! تر دې چې په ګناهونو يې ترې اقرار واخلي، او دی د ځان په اړه فکر وکړي چې هلاک شو، - ورته به - ووايي: په دنيا کې مې درباندې پرده اچولې وه، او زه يې نن ورځ - هم - درته بخښم، نو د نيکيو عملنامه به ورکړی شي، او په کافرانو او منافقانو به د خلکو په حضور کې اواز وکړی شي چې : دا هغه خلک دي چې په خپل رب يې دروغ ويلي وو، نو په ظالمانو دې د الله لعنت وي» بخاري او مسلم روايت کړې دی.

او له نبي - صلی الله علیه وسلم - څخه صحيح ثابت دي چې -فرمايلي يې دي - "څوک چې د ښه کار اراده وکړي او بيا پرې عمل وکړي؛ نو الله -جل جلاله- يې له هغه سره لس نېکۍ وليکي، تر اووه سوه چنده، او څو چنده زياتې، او چا چې د بدۍ اراده وکړه، او بيا يې هغه وکړه، الله تعالی يې يوه بدي ليکي».

او مسلمانانو په اعمالو د حساب او بدلې په ثبوت اجماع کړې ده، او دا د حکمت تقاضا ده، په حقيقت کې الله تعالی کتابونه نازل کړي، پيغمبران يې رالېږلي، او بندګانو ته يې امر کړی چې هغه څه چې دوی پرې راتګ کړی ومني، او په هغه څه عمل وکړي چې عمل کول پرې واجب دی، او له مخالفانو سره يې جنګ کول واجب ګرځولي د هغوی وينه، د هغوی اولادونه، د هغوی ښځې او د هغوی مالونه يې حلال ګرځولي دي. نو که چېرته حساب او جزا نه وي، دا به يو عبث کار و، چې حکيم رب ورڅخه پاک دی(د عبث څخه)، او دې ته الله تعالی پدې وينا سره اشاره کړې ده.

﴿فَلَنَسۡـَٔلَنَّ ٱلَّذِينَ أُرۡسِلَ إِلَيۡهِمۡ وَلَنَسۡـَٔلَنَّ ٱلۡمُرۡسَلِينَ٦ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيۡهِم بِعِلۡمٖۖ وَمَا كُنَّا غَآئِبِينَ ٧﴾[الأعراف: 6-7]

(نو مونږ به له هغو خلکو نه خامخا لازمًا پوښتنه وکړو چې رسولان ورته لیږل شوي وو او خامخا لازمًا به مونږ له رسولانو نه (هم) پوښتنه وکړو. نو خامخا او یقیناً به مونږ دوی ته په علم سره بیان وکړو او مونږ (څه) غایب خو نه وو).

دريم: په جنت او دوزخ ايمان، او دا چې د مخلوقاتو د پاره ابدي استوګن ځای د ی.

جنت د نعمتونو هغه کور دی چې الله - تعالی - د پرهيزګارانو لپاره چمتو کړی، هغه کسان چې په هغه څه يې ايمان راوړی چې الله پرې ايمان راوړل فرض کړي دي، او د الله او د هغه د رسول اطاعت کوي، د الله لپاره اخلاص کوونکي، د هغه د رسول پيروي کوونکي دي، پدې -

جنت - کې د نعمتونو بېلا بېل ډولونه دي " چې نه سترګو لیدلي، نه غوږونه اوریدلي او نه د انسان په زړه کې تېر شوي دي، الله تعالی فرمایلي دي:

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أُوْلَٰٓئِكَ هُمۡ خَيۡرُ ٱلۡبَرِيَّةِ ۝٧ جَزَآؤُهُمۡ عِندَ رَبِّهِمۡ جَنَّٰتُ عَدۡنٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۖ رَّضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُمۡ وَرَضُواْ عَنۡهُۚ ذَٰلِكَ لِمَنۡ خَشِيَ رَبَّهُۥ ۝٨﴾[البينة: 7-8]

(بېشکه هغه کسان چې ایمان یې راوړی دی او نېك عملونه یې کړي دي همدغه کسان د خلکو بهترین دي. د خپل رب په نیز د دوی بدله د تل اوسېدنې جنتونه دي چې د هغو له لاندې ولې بهېږي، چې دوی به په دغو کې تل ترتله همېشه وي، الله له دوی نه راضي شوی دی او دوی له هغه نه راضي شوي دي، دغه (وعده) د هغه چا لپاره ده چې له خپل رب نه وېرېږي). او الله تعالی فرمایلي:

﴿فَلَا تَعۡلَمُ نَفۡسٞ مَّآ أُخۡفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعۡيُنٖ جَزَآءَۢ بِمَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ۝١٧﴾[السجدة: 17]

(نو هېڅ یو نفس ته معلوم نه دي هغه څه چې د دوی لپاره پټ کړی شوي دي، د سترګو له یخوالي نه، لپاره د بدلې د هغو عملونو چې دوی به کول). او اور چې دی: نو هغه د عذاب کور دی، هغه چې الله کافرانو ظالمانو ته تیار کړی ، هغوی چې په - الله - یې کفر کړی و او د هغه د رسولانو نافرماني یې کړې وه، په هغې کې داسې ډول ډول عذابونه او شکنجې دي چې د انسان خیال ته هم نه راځي. الله تعالی فرمایلي دي:

﴿وَٱتَّقُواْ ٱلنَّارَ ٱلَّتِيٓ أُعِدَّتۡ لِلۡكَٰفِرِينَ ۝١٣١﴾[آل عمران: 131]

او له هغه اور نه ځان وساتئ چې د کافرانو لپاره تیار کړی شوی دی. او الله تعالی فرمایلي دي:

﴿وَقُلِ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكُمۡۖ فَمَن شَآءَ فَلۡيُؤۡمِن وَمَن شَآءَ فَلۡيَكۡفُرۡۚ إِنَّآ أَعۡتَدۡنَا لِلظَّٰلِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمۡ سُرَادِقُهَاۚ وَإِن يَسۡتَغِيثُواْ يُغَاثُواْ بِمَآءٖ كَٱلۡمُهۡلِ يَشۡوِي ٱلۡوُجُوهَۚ بِئۡسَ ٱلشَّرَابُ وَسَآءَتۡ مُرۡتَفَقًا ۝٢٩﴾[الكهف: 29]

(او ته (دوی ته) ووایه: حق ستا د رب له جانبه دی، نو څوك چې (ایمان راوړل) وغواړي، نو هغه دې ایمان راوړي او څوك چې (کفر کول) وغواړي، نو هغه دې کفر وکړي، بېشکه مونږ د ظالمانو لپاره داسې اور تیار کړی دی چې له دغو نه د هغه پردې راچاپېره شوي دي او که دوی (له تندې نه) فریاد وکړي (نو) په داسې اوبو سره به یې فریاد رسی وشي لکه زوې (د تیلو خټه) چې مخونه به وریتوي، بد دی دغه د څښاک شی او بد دی دغه ځای د اوسېدلو). او الله تعالی فرمایلي:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَعَنَ ٱلۡكَٰفِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمۡ سَعِيرًا ٦٤ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۖ لَّا يَجِدُونَ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرٗا ٦٥ يَوۡمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمۡ فِي ٱلنَّارِ يَقُولُونَ يَٰلَيۡتَنَآ أَطَعۡنَا ٱللَّهَ وَأَطَعۡنَا ٱلرَّسُولَا۠ ٦٦﴾[الأحزاب: 64-66]

(بېشکه الله په کافرانو لعنت کړی دی او د دوی لپاره یې سخت لمبې وهونکی اور تیار کړی دی. په داسې حال کې چې په ده کې به همېشه وي، تل ترتله، دوی به نه کوم دوست (کارسازی) مومي او نه مددګار. په هغې ورځ کې چې د دوی مخونه به په اور کې اړولی راړولی شي، دوی به وایي: ای کاشکې مونږ! د الله اطاعت کړی وی او د رسول اطاعت مو کړی وی).

او د آخرت په ورځ ایمان لوی ثمرې لري، له جملې څخه یې:

لومړی: پیروی کولو ته لیوالتیا، او پرې ټینګار، د هغې ورځې د ثواب په تمه.

دویمه: د نافرمانۍ له عمل او پرې له خوښۍ څخه ویره، د هغه ورځې د عذاب له وېرې.

دریمه: مسلمان ته د هغه څه په اړه تسلیت ورکول چې له دنیا څخه یې له لاسه ورکوي، د هغه نعمتونو په بدل کې چې په اخرت کې یې د ثواب تمه لري.

کافرانو له مرګ نه وروسته له بیا راژوندي کیدلو څخه انکار کړی، پدې ګمان چې دا کار ناشونی دی.

حال دا چې دا ګومان باطل دی، په بطلان یې شریعت، حس او عقل دلالت کوي.

هر چې شریعت دی نو الله تعالی فرمایلي دي:

﴿زَعَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَن لَّن يُبۡعَثُواْۚ قُلۡ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبۡعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلۡتُمۡۚ وَذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ٧﴾[التغابن: 7]

کافران شوي کسان (دا غلطه) عقیده ساتي چې دوی به له سره بیا راژوندي نه کړی شي، ته (دوی ته) ووایه: ولې نه! زما په خپل رب قسم دی چې تاسو به خامخا ضرور بیا راژوندي کړی شئ، بیا به تاسو ته خامخا ضرور د خپلو کړو عملونو خبر درکولی شي او دا (کارونه) الله ته ډېر اسان دي. او ټولو اسماني کتابونو پرې اتفاق کړی دی.

او له حس څخه یې دلیل دا دی چې الله تعالی ځینو بنده ګانو ته پدې دنیا کې د مړو ژوندي کول وروښودل او د البقرې په سورت کې د دې خبرې پنځه مثالونه بیان شوي دي.

لومړۍ بېلګه: د موسی قوم چې کله هغه ته وویل:

﴿... لَن نُّؤۡمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَى ٱللَّهَ جَهۡرَةٗ ...﴾[البقرة: 55]

(مونږ به هېڅ کله هم پر تا ایمان را نه وړو تر هغه پورې چې مونږ الله ښه ښکاره ووینو). نو الله - تعالی - دوی مړه کړل، بیا یې راژوندي کړل. او پدې اړه الله تعالی بني اسرائیلو ته په خطاب کې وايي:

﴿وَإِذۡ قُلۡتُمۡ يَٰمُوسَىٰ لَن نُّؤۡمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَى ٱللَّهَ جَهۡرَةٗ فَأَخَذَتۡكُمُ ٱلصَّٰعِقَةُ وَأَنتُمۡ تَنظُرُونَ٥٥ ثُمَّ بَعَثۡنَٰكُم مِّنۢ بَعۡدِ مَوۡتِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُونَ٥٦﴾[البقرة: 55-56]

(او کله چې تاسو وویل: ای موسی! مونږ به هېڅ کله هم پر تا ایمان را نه وړو تر هغه پورې چې مونږ الله ښه ښکاره ووینو، نو تاسو تندر ونیولئ او تاسو کتل. بیا مونږ تاسو ستاسو له مرګ نه پس راژوندي کړئ، د دې لپاره چې تاسو شکر وباسئ). دویمه بېلګه: د هغه وژل شوي تن په قصه کې چې بني اسرائیلو پکې دشمني درلوده، نو الله - تعالی - امر وکړ چې غوا حلاله کړي، او ځینې برخې دې په ځینو نورو ووهي، نو هغه به ورته د خپل قاتل په اړه خبر ورکړي، تر څو د هغه چا په اړه خبر ورکړي چې دی یې وژلی دی، او پدې اړه الله تعالی فرمايي:

﴿وَإِذۡ قَتَلۡتُمۡ نَفۡسٗا فَٱدَّٰرَٰٔتُمۡ فِيهَاۖ وَٱللَّهُ مُخۡرِجٞ مَّا كُنتُمۡ تَكۡتُمُونَ٧٢ فَقُلۡنَا ٱضۡرِبُوهُ بِبَعۡضِهَاۚ كَذَٰلِكَ يُحۡيِ ٱللَّهُ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَيُرِيكُمۡ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمۡ تَعۡقِلُونَ٧٣﴾[البقرة: 72-73]

(او کله چې تاسو یوکس ووژلو، نو د هغه په باره کې تاسو په خپل منځ کې په جګړه شوئ، او الله د هغه څه ښکاره کوونکی و چې تاسو پټول. نو مونږ وویل: دا د ده په څه حصې سره ووهئ، الله همداسې مړي ژوندي کوي او تاسو ته خپلې نښې درښايي، د دې لپاره چې تاسو له عقل نه کار واخلئ). دریمه بېلګه: د هغه قوم په قصه کې چې له مرګ څخه د تیښتې

لپاره له خپلو کورونو ووتل او په زرګونو وو؛ نو الله تعالی هغوی مړه کړل، بیا یې ژوندي کړل او په دې اړه الله تعالی فرمایي:

﴿۞ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ خَرَجُوا۟ مِن دِيَٰرِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ ٱلْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ ٱللَّهُ مُوتُوا۟ ثُمَّ أَحْيَٰهُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾﴾[البقرة: 243]

(آیا تا هغه کسان نه دي لیدلي چې د مرګ له وېرې له خپلو کورونو نه وتلي وو، په داسې حال کې چې هغوی زرګونه وو، پس الله دوی ته وویل: مړه شئ، بیا یې هغوی راژوندي کړل، یقیناً الله خامخا په خلکو باندې فضل کوونکی والا دی او لېکن اکثره خلق شکر نه وباسي).
څلورمه بېلګه: د هغه چا په قصه کې چې له یوه مړ کلي څخه تېر شو او دا یې لرې وګڼله چې الله تعالی به یې بیا ژوندی کړي؛ نو الله - جل جلاله - هغه سل کاله مړ کړ، بیا یې ژوندی کړ او په دې اړه الله تعالی فرمایي:

﴿أَوْ كَٱلَّذِى مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحْىِۦ هَٰذِهِ ٱللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۖ فَأَمَاتَهُ ٱللَّهُ مِا۟ئَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُۥ ۖ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ۖ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۖ قَالَ بَل لَّبِثْتَ مِا۟ئَةَ عَامٍ فَٱنظُرْ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ ۖ وَٱنظُرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ ءَايَةً لِّلنَّاسِ ۖ وَٱنظُرْ إِلَى ٱلْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا ۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۥ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٥٩﴾﴾[البقرة: 259]

(یا د هغه کس په شان، چې پر یو کلي باندې تېر شو، او هغه (کلی) په خپلو چتونو باندې راپرېوتی و، هغه وویل: الله به دا (د کلي خلق د دوی) له مرګ نه پس څنګه ژوندي کوي؟ نو الله هغه تر سلو کالو پورې مړ وساته، بیا یې هغه راژوندی کړ، (الله) وویل: څومره موده (داسې) پاتې شوی یې؟ هغه وویل: زه یوه ورځ، یا د ورځې څه حصه (داسې) پاتې شوی یم. هغه (الله) وویل: بلکې ته سل کاله (داسې مړ) پاتې شوی یې، نو ته خپل خوراك او څښاك ته وګوره، چې خراب شوی نه دی او خپل خر ته وګوره، او د دې لپاره چې مونږ تا د خلقو لپاره نخښه وګرځوو، او هډوکو ته وګوره، مونږ هغو ته څنګه خوځښت ورکوو، په پورته کولو سره، بیا هغو ته غوښه وراغوندو، نو کله چې ده ته (دا حال) ښه څرګند شو، وې ویل:زه پوهېږم چې یقیناً الله په هر شي باندې ښه قادر دی). پنځمه بېلګه: د ابراهیم الخلیل په قصه کې، کله چې هغه له الله تعالی څخه وغوښتل چې هغه ته وښايي چې څنګه مړي راژوندي کوي؛ نو الله تعالی ورته امر وکړ چې څلور مرغان حلال کړي، او په شاوخوا غرونو یې برخې وويشي او بیا

ورغږ کړي. نو دا برخې به یو له بل سره یوځای کیږي، او په تیزۍ سره به ابراهیم ته راځي، او په دې اړه الله تعالی فرمايي:

﴿وَإِذۡ قَالَ إِبۡرَٰهِـۧمُ رَبِّ أَرِنِي كَيۡفَ تُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰۖ قَالَ أَوَلَمۡ تُؤۡمِنۖ قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِن لِّيَطۡمَئِنَّ قَلۡبِيۖ قَالَ فَخُذۡ أَرۡبَعَةٗ مِّنَ ٱلطَّيۡرِ فَصُرۡهُنَّ إِلَيۡكَ ثُمَّ ٱجۡعَلۡ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٖ مِّنۡهُنَّ جُزۡءٗا ثُمَّ ٱدۡعُهُنَّ يَأۡتِينَكَ سَعۡيٗاۚ وَٱعۡلَمۡ أَنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٞ ٢٦٠﴾[البقرة: 260]

(او کله چې ابراهیم وویل: ای زما ربه! په ما باندې ووینه چې ته مړي څنګه ژوندي کوې؟ وې ویل:آیا ته یقین نه لرې؟ هغه وویل: ولې نه! او لېکن د دې لپاره چې زما زړه مطمئن شي (یقین زیاتوم)، (الله) وویل: نو له مرغانو نه څلور راونیسه، نو هغه ټکړې کړه، بیا له هغو څخې یوه یوه حصه په هر غره باندې کېږده، بیا هغوی راوبله، (نو) دغه به تا ته په منډو راځي، او پوه شه چې یقینًا الله ډېر غالب، ښه حکمت والا دی).

دا هغه حقیقي فزیکي مثالونه دي چې د مړو راژوندي کیدل شوني دي، او موږ مخکې هم هغه څه ته اشاره کړې چې الله تعالی د عیسی زوی د مریم له نښو څخه - د الله په اجازه د مړو په ژوندي کولو او له قبرونو څخه د دوی په راویستلو سره - ښودلې وې.

او عقل له دوو اړخونو پدې دلالت کوي:

لومړی يې: دا چې الله د آسمانونو او ځمکې او څه چې په دوی کې دي پیدا کوونکی دی، له پیله د دوی خالق دی او له پیله پیدا کوونکی له بیرته راګرځولو څخه نه عاجزیږي. الله تعالی فرمايلي:

﴿وَهُوَ ٱلَّذِي يَبۡدَؤُاْ ٱلۡخَلۡقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ وَهُوَ أَهۡوَنُ عَلَيۡهِۚ ...﴾[الروم: 27]

(او دی همغه ذات دی چې مخلوق اول ځلې پیدا کوي، بیا به دغه دوباره راژوندی کوي او دغه (بیا راژوندي کول) هغه (الله) ته ډېر اسان دي). او الله تعالی فرمایلي:

﴿... كَمَا بَدَأۡنَآ أَوَّلَ خَلۡقٖ نُّعِيدُهُۥۚ وَعۡدًا عَلَيۡنَآۚ إِنَّا كُنَّا فَٰعِلِينَ ١٠٤﴾[الأنبياء: 104]

(لکه څنګه چې مونږ د اول پیدایش پیل کړې دی، مونږ د هغه دویم ځل یې بیا پیدا کوو(د مرګ څخه پس)، دا زمونږ په ذمه وعده ده، بېشکه مونږ (دا کار) کوونکي یو). او په امر کولو سره یې په هغه چا د رد کولو په موخه وویل چې د هډوکو د بیا ژوندي کولو څخه انکار کوي کله چې هغه وراسته شي:

﴿قُلۡ يُحۡيِيهَا ٱلَّذِيٓ أَنشَأَهَآ أَوَّلَ مَرَّةٖۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلۡقٍ عَلِيمٌ ٧٩﴾[يس: 79]

(ته (دوی ته) ووايه: دا به هغه ذات راژوندي کوي چې دا يې اول ځلې پيدا کړي دي، او هغه په خپل مخلوق باندې ښه عالم دی). دويم: دا چې ځمکه مړه او وچه وي، په هغې کې شنه ونه نه وي، نو باران پرې وشي؛ په خوځښت سره شنه او راژوندۍ شي، په دې کې له هرې تازه جوړې پيدا شي، څوک چې د هغې له مړينې وروسته د هغې د بيا ژوندي کولو توان ولري، د مړو د راژوندي کولو ځواک هم لري، الله -تعالی- فرمايلي:

﴿وَمِنۡ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنَّكَ تَرَى ٱلۡأَرۡضَ خَٰشِعَةٗ فَإِذَآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡهَا ٱلۡمَآءَ ٱهۡتَزَّتۡ وَرَبَتۡۚ إِنَّ ٱلَّذِيٓ أَحۡيَاهَا لَمُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰٓۚ إِنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ ٣٩﴾[فصلت: 39]

(او د هغه له نښو څخه دا دي چې بېشکه ته ځمکه وچه کلکه وينې، نو کله چې مونږ په دې اوبه نازلې کړو(نو) وخوځېږي او وپړسېږي (زياته شي)، بېشکه هغه ذات چې دغه يې ژوندۍ کړې ده، خامخا د مړو ژوندی کوونکی دی، بېشکه هغه په هر شي باندې ښه قادر دی). وقال تعالی:

﴿وَنَزَّلۡنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ مُّبَٰرَكٗا فَأَنۢبَتۡنَا بِهِۦ جَنَّٰتٖ وَحَبَّ ٱلۡحَصِيدِ ٩ وَٱلنَّخۡلَ بَاسِقَٰتٖ لَّهَا طَلۡعٞ نَّضِيدٞ ١٠ رِّزۡقٗا لِّلۡعِبَادِۖ وَأَحۡيَيۡنَا بِهِۦ بَلۡدَةٗ مَّيۡتٗاۚ كَذَٰلِكَ ٱلۡخُرُوجُ ١١﴾[ق: 9-11]

(او مونږ له بره نه ډېرې برکتي اوبه نازلې کړې دي، نو په دغو (اوبو) سره مونږ باغونه او د فصل دانې رازرغونې کړې. او د کجورو ونې، چې اوږدې لوړې دي، په داسې حال کې چې هغو لره لاندې باندې وږي دي. د بنده ګانو د روزۍ لپاره او مونږ په دغو (اوبو) سره مړ ښار ژوندی کړی دی، همداسې (له قبرونو نه د مړو) راوتل دي).

د آخرت په ورځې ايمان په هر هغه څه ايمان دی چې له مرګ څخه وروسته راځي لکه:

(الف) د قبر آزموينه: چې هغه د مړي له ښخولو وروسته د هغه د رب، دين او د هغه د پيغمبر په اړه پوښتنه ده. نو الله - تعالی - مؤمنان په ثابتې وينا سره ثابت پاتې کوي، نو فرمايې: زما رب الله دی او زما دين اسلام دی او زما پيغمبر محمد - صلی الله عليه وسلم - دی. او الله ظالمان ګمراه کوي، نو کافر به وايي: هاه، هاه، زه نه پوهيږم، او منافق يا شکمن به وايي: زه نه پوهيږم، ما د خلکو څخه يو څه اوريدل چې يو څه به يې وييل، نو ما هم وويل. (ب) د قبر عذاب

او نعمت: دا به (د قبر عذاب) د ظالمانو د پاره وي چې هغه همدا منافقان او کافران دي ، الله تعالی فرمايي:

﴿... وَلَوۡ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ فِي غَمَرَٰتِ ٱلۡمَوۡتِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓاْ أَيۡدِيهِمۡ أَخۡرِجُوٓاْ أَنفُسَكُمُۖ ٱلۡيَوۡمَ تُجۡزَوۡنَ عَذَابَ ٱلۡهُونِ بِمَا كُنتُمۡ تَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ غَيۡرَ ٱلۡحَقِّ وَكُنتُمۡ عَنۡ ءَايَٰتِهِۦ تَسۡتَكۡبِرُونَ ٩٣﴾[الأنعام: 93]

(او که چېرې ته ووينې کله چې ظالمان د مرګ په سختيو کې (ګېر) وي او ملايکو خپل لاسونه وراوږده کړي وي (او ورته وايي) تاسو خپلې ساه ګانې راوباسئ، نن ورځ به تاسو ته د سپکوونکي عذاب سزا درکوول شي، په سبب د هغې ناحقه وينا چې تاسو به په الله باندې درواغ ويل، او تاسو به د ده د آيتونو له قبلولو نه انکار او تکبر کاوه).

او الله تعالی د فرعونيانو په اړه فرمايي:

﴿ٱلنَّارُ يُعۡرَضُونَ عَلَيۡهَا غُدُوّٗا وَعَشِيّٗاۖ وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدۡخِلُوٓاْ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ أَشَدَّ ٱلۡعَذَابِ ٤٦﴾[غافر: 46]

(د دوزخ) اور(چې دی) دوی به هغه ته هر سبا او هر بېګاه وړاندې کولی شي او په هغې ورځ کې چې قيامت قايم شي (نو ملايکو ته به وويل شي:) تاسو فرعونيان تر ټولو سخت عذاب ته ننباسئ).

او په صحيح مسلم کې د زيد بن ثابت - رضي الله عنه - له حديث نه، له نبي - صلی الله عليه وسلم - څخه روايت دی چې فرمايلي يې دي: «که چېرته داسې نه کيدای چې بيا به تاسو خپل مړي نه خښوئ نو له الله تعالی نه به مې غوښتني و چې تاسو ته د قبر له عذاب څخه هغه څه درواوروي چې زه يې ترې اورم» بيا يې مخ راواړاوه او وې ويل: "په الله - جل جلاله - سره د اور له عذابه پناه وغواړئ". هغوی وويل: مونږ په الله د اور له عذاب نه پناه غواړو، وې ويل: په الله له فتنو(ازموينو) څخه پناه وغواړئ، هغه چې ښکاره شوي او هغه چې ترې پټې دي، هغوی وويل: په الله پناه نيسو له فتنو څخه هغه چې ترې ښکاره شوي او يا پټې دي. وې ويل: "د دجال له فتنې څخه په الله پناه وغواړئ" هغوی وويل: موږ د دجال له فتنې څخه په الله پناه غواړو.

او کوم چې د قبر نعمتونه دي: نو د ريښتينو مؤمنانو لپاره دي، الله تعالی فرمايلي:

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسۡتَقَٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيۡهِمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحۡزَنُواْ وَأَبۡشِرُواْ بِٱلۡجَنَّةِ ٱلَّتِي كُنتُمۡ تُوعَدُونَ ٣٠﴾[فصلت: 30]

(بېشکه هغه کسان چې (په رښتيا) يې ويلي دي: زمونږ رب الله دی، بيا ټينګ ولاړ وي (، نو) په دوی ملايك نازلېږي چې تاسو مه وېرېږئ او مه غمګين کېږئ او تاسو د هغه جنت زېری واخلئ چې تاسو سره به يې وعده کېدله).

او الله تعالی فرمايلي دي:

﴿فَلَوۡلَآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلۡحُلۡقُومَ ٨٣ وَأَنتُمۡ حِينَئِذٖ تَنظُرُونَ ٨٤ وَنَحۡنُ أَقۡرَبُ إِلَيۡهِ مِنكُمۡ وَلَٰكِن لَّا تُبۡصِرُونَ ٨٥ فَلَوۡلَآ إِن كُنتُمۡ غَيۡرَ مَدِينِينَ ٨٦ تَرۡجِعُونَهَآ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ٨٧ فَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلۡمُقَرَّبِينَ ٨٨ فَرَوۡحٞ وَرَيۡحَانٞ وَجَنَّتُ نَعِيمٖ ٨٩﴾[الواقعة: 83-89]

(نو ولې يې نه (راګرځوئ) کله چې ساه ستوني ته ورسېږي. او په دغه وخت کې تاسو ګورئ. او مونږ ده ته له تاسو نه ډېر نژدې يو او لېکن تاسو نه وينئ. نو ولې يې نه (راګرځوئ) که تاسو محکومان نه يئ. (نو ولې) دغه ساه (نه) راګرځوئ که تاسو رښتيني يئ. نو که چېرې (دغه مړی) له مقربينو څخه وي. نو (د ده لپاره) راحت او ښه رزق او له نعمتونو ډك جنت دی).

او له براء بن عازب - رضي الله عنه - څخه روايت دی چې نبي - صلى الله عليه وسلم - د هغه مؤمن په اړه فرمايلي دي چې په خپل قبر کې د پرېښتو جواب ورکړي « له آسمانه يو غږ کوونکی غږ وکړي: چې زما بنده ريښتيا وويل، نو له جنت څخه ورته فرش - خپور - کړئ، د جنت جامې ورواغوندئ، او جنت ته يوه دروازه ورته پرانيزئ، ويې وييل: نو د -جنت- له آرامۍ او خوشبويۍ څخه به ورته راشي، او د ستړګو د ليدو په اندازه به يې قبر ورته پراخه شي». احمد او ابو داود په لوی حديث کې روايت کړی.

ځينې منحرف - خويه شوي - خلک ګمراه شول او د قبر له عذاب او نعمت څخه يې انکار وکړ، پدې ګمان چې دا ممکن نه دی، ځکه چې دا له حقيقت سره په ټکر کې دی، ويې ويل: که چيرته د مړي قبر راوسپړل شي نو همغسې به ومونډل شي لکه څرنګه چې وړاندې و، او همدا رنګه قبر به په پراخيدو او يا تنګيدلو سره بدلون نه وي موندلی.

او دا ګومان په شريعت، حس او عقل سره باطل دی:

د شريعت له نظره: نو د قبر د عذاب او نعمت په اړه وړاندې دليلونه تېر شول.

او په صحيح البخاري کې د ابن عباس - رضي الله عنهما - له حديث څخه روايت دی چې فرمايلي يې دي: « پيغمبر- صلى الله عليه وسلم د مدينې په ځينو ديوالونو - کوڅو - چې ووت، نو د دوو انسانانو غږ يې واوريده چې په قبرونو کې يې عذاب ورکول کېده » او حديث يې ذکر کړ، او په هغه کې دي چې: « يو له دې دوو څخه هغه و چې له تشو متيازو به يې ځان نه ساته » او په بل روايت کې «له خپلو متيازو نه»

له حس څخه دليل: ويده انسان په خوب کې ګوري چې هغه په يو پراخه او زړه راښکونکي ځای کې وي، له نعمتونو څخه پکې خوندونه اخلي، او يا دا چې په يو تنګ وحشتناک ځای کې وي، چې ورڅخه ځوريږي، او کله د هغه څه له امله راويښ شي چې ليدلي يې وي. سره لدې هغه په خپله کوټه کې په خپله بستره باندې همغاسې پروت وي لکه څرنګه چې و، او خوب د مرګ ورور دی، لدې امله الله تعالی (مرګ) نومولی دی، الله تعالی فرمايلي دي:

﴿ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلۡأَنفُسَ حِينَ مَوۡتِهَا وَٱلَّتِي لَمۡ تَمُتۡ فِي مَنَامِهَاۖ فَيُمۡسِكُ ٱلَّتِي قَضَىٰ عَلَيۡهَا ٱلۡمَوۡتَ وَيُرۡسِلُ ٱلۡأُخۡرَىٰٓ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمًّىۚ ...﴾[الزمر: 42]

(الله نفسونه (ساګانې) قبضوي د هغو د مرګ په وخت کې او هغه (نفس) چې مړ نه وي د (هغه ساه) د خوب په وخت کې(قبضوي)، بيا هغه (ساه) ساتي چې په هغې يې د مرګ فيصله کړې وي او هغه بله تر مقررې نېټې پورې راخوشې کړي، بېشکه په دغو (قبض، ساتلو او پرېښودلو) کې خامخا لوېې نخښې دي د هغه قوم لپاره چې ښه فکر کوي). او له عقل څخه دليل دا دی چې: په خوب کې خوب ليدونکی ريښتينی خوبويني چې د حقيقت سره مطابقت لري. او ښايي هغه نبي - صلى الله عليه وسلم - د هغه په صفتونو سره وويني، او چا چې هغه د هغه د صفتونو مطابق وليد، نو داسې ده لکه چې هغه يې واقعا وليد، سره له دې، ويده انسان په خپله کوټه کې په بستره باندې له هغه څه نه ليرې وي چې په خوب کې يې ليدلي وي. که دا -کار- د دنيا په شرايطو کې ممکن وي، نو آيا د آخرت په شرايطو کې ممکن ندی؟!

او د دوی پدې ګومان باور چې که چيرته -د مړي قبر راوسپړل شي؛ نو په هماغه حال به وموندل شي په کوم حال چې و، او قبر به هم هيڅ بدلون نه وي موندلی؛ نه په پراخيدلو او نه په تنګيدلو سره؛ نو د دې - ګومان - جواب له څو اړخونو نه دی:

لومړی: د هغه څه مخالفت روا نه دی چې شریعت پرې راتګ کړی وي، لکه داسې بې بنسټه شبهې چې که چیرته مخالفت کوونکی د هغه څه په اړه غور وکړي چې شریعت پرې راتګ کړی دی نو خامخا به د دې شبهو په بطلان پوه شي، او داسې ویل شوي دي:

ډیر د خلکو سمه وینا عیبجنه ګڼي

او د دې اقت وجه نا سمه پوهه ده.

دویم: د برزخ حالات له غیبي چارو څخه دي؛ هغه چې حس یې درک کولای نه شي، که چیرته په حس درک کیدلای نو بیا به په غیبو ایمان هیڅ ګټه نه درلودله، او په غیبو ایمان لرونکي او ورڅخه انکار کوونکی به سره بیا د هغې په ریښتیا ګڼلو کې برابر و.

دریم: عذاب، نعمتونه، د قبر پراختیا او تنګي؛ یوازې مړی درک کولای شي نه بل څوک، او دا لکه څرنګه چې یو ویده انسان په خوب کې ګوري چې هغه په یو تنګ وحشتناک ځای کې وي، یا په پراخه او زړه راښکونکي ځای کې وي، او هغه څوک چې یې چاپیره وي هغه یې نه ګوري او نه پرې پوهیږي. او یقینا پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - ته به وحې کېدله پداسې حال کې چې هغه به د صحابه و تر منځه و، وحې به یې اوریدله، او صحابه و به نه اوریدله، او کله به ورته ملاېک د انسان په بڼه راغی او خبرې به یې ورسره کولې، او صحابه و به ملاېک نه لیده، او نه به یې - غږ - ورته اوریده. څلورم: د مخلوقاتو ادراک د هغه څه پورې محدود دی چې الله تعالی یې د درک کولو توان ورکړی وي، او دا شونې نده چې ټول موجودات درک کړي، څکه اووه آسمانونه، ځمکه، او څه چې پکې دي، او ټول شیان په حقیقي توګه د الله - تعالی - تسبیح وایي، الله یې له خپلو مخلوقاتو څخه ور اوروي هغه چاته چې وغواړي کله کله. سره لدې هغه زمونږ نه پناه دی، او پدې اړه -الله- تعالی فرمایي:

﴿تُسَبِّحُ لَهُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ ٱلسَّبۡعُ وَٱلۡأَرۡضُ وَمَن فِيهِنَّۚ وَإِن مِّن شَيۡءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمۡدِهِۦ وَلَٰكِن لَّا تَفۡقَهُونَ تَسۡبِيحَهُمۡۚ ...﴾[الإسراء: 44]

(خاص د هغه لپاره تسبیح وایي اووه آسمانونه او ځمکه او هغه څوك چې په دغو كې دي، او نشته هېڅ یو شی مګر د هغه له ستاینې سره تسبیح وایي او لېكن تاسو د هغو پر تسبیح نه پوهېږئ). همدا رنګه شیطانان او پیریان په ځمکه کې په تګ راتګ سره څغلي، او پیریان رسول الله - صلی الله علیه وسلم - ته حاضر شول او د هغه قراءت ته یې غوږ نیولی و، او چپ وو، او خپل قوم ته بیرته ویروونکي وروګرځیدل، لدې سره هغوی زمونږ نه پټ دي، پدې اړه الله - تعالی - فرمایي:

﴿يَٰبَنِيٓ ءَادَمَ لَا يَفۡتِنَنَّكُمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ كَمَآ أَخۡرَجَ أَبَوَيۡكُم مِّنَ ٱلۡجَنَّةِ يَنزِعُ عَنۡهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوۡءَٰتِهِمَآۚ إِنَّهُۥ يَرَىٰكُمۡ هُوَ وَقَبِيلُهُۥ مِنۡ حَيۡثُ لَا تَرَوۡنَهُمۡۗ إِنَّا جَعَلۡنَا ٱلشَّيَٰطِينَ أَوۡلِيَآءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ ٢٧﴾ [الأعراف: 27]

(ای د ادم اولاده! تاسو لره دې شيطان هيڅکله هم په فتنه کې وانه چوي، لکه څنګه چې يې ستاسو مور وپلار له جنت نه وويستل، چې له هغوی نه يې د هغوی لباس وښکلو، د دې لپاره چې هغوی ته خپل شرم ځايونه وښيي، بېشکه هغه او د هغه قبيله تاسو له هغه ځايه ويني چې تاسو يې نه وينئ، بېشکه مونږ شيطانان د هغو خلکو لپاره دوستان جوړ کړي دي چې ايمان نه راوړي). او کله چې مخلوقات ټول شته شيان نه شي درک کولای؛ نو ورته روا نده چې له ثابت شوو غيبي چارو څخه انکار وکړي، حال دا چې درک کړي يې ندي.

په تقدير ايمان

قدر (د دال په فتحې سره) د الله تعالی لخوا د مخلوقاتو اندازه کول، د هغه د مخکينی پوهې سره سم او څرنګه چې د هغه حکمت يې تقاضا کوي.

په تقدير ايمان څلورو شيانو ته شامليږي:

لومړی: په دې عقيده لرل چې الله تعالی په هر څه باندې، په اجمالي او تفصيلي ډول پوهه دی، هميش او د تل لپاره پوهيږي، برابره ده که هغه د الله تعالی د افعالو يا د هغه د بندګانو د کړنوسره تړاو ولري.

دويم: پدې ايمان چې الله تعالی دا(دا خپل علم) په لوح محفوظ کې ليکلي دي، او د دې دوو چارو په اړه الله تعالی فرمايلي دي:

﴿أَلَمۡ تَعۡلَمۡ أَنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِۚ إِنَّ ذَٰلِكَ فِي كِتَٰبٍۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ٧٠﴾[الحج: 70]

(آيا ته نه يې پوه شوی چې بېشکه الله پوهيږي په هر هغه څه چې په آسمان او ځمکه کې دي، بېشکه دغه په يو کتاب کې دي، بېشکه دغه الله ته ډېر آسان دي).

او په صحيح مسلم کې د عبد الله بن عمرو بن العاص - رضي الله عنهما -څخه روايت دی فرمايي چې: ما له رسول الله - صلى الله عليه وسلم - څخه اوريدلي دي چې فرمايل يې: "د ځمکې او آسمانونو له پيدا کولو څخه پنځوس زره کاله وړاندې الله - تعالی د ټولو مخلوقاتو تقديرونه ليکلي دي"

دريم: دا عقيده لرل چې ټول موجودات د الله - تعالی - له خوښې پرته شتون نه شي درلودلای، برابره ده که د هغه د کړنو سره تړاو ولري ياد مخلوقاتو د کړنو سره تړاو ولري، الله تعالی د هغه څه په اړه چې د هغه د فعل پورې تړاو لري فرمايلي دي:

﴿وَرَبُّكَ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخۡتَارُۗ ...﴾[القصص: 68]

(او ستا رب پيدا کوي هغه چې وغواړي او هغه ټاکنه کوي). او فرمايلي يې دي:

﴿... وَيَفۡعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ٢٧﴾[إبراهيم: 27]

(او الله چې څه وغواړي هغه کوي) او فرمايلي يې دي:

﴿هُوَ ٱلَّذِي يُصَوِّرُكُمۡ فِي ٱلۡأَرۡحَامِ كَيۡفَ يَشَآءُۚ ...﴾[آل عمران: 6]

(الله هغه ذات دی چې په رَحِمونو کې ستاسو شکلونه (صورتونه) جوړوي څنګه چې وغواړي) او الله تعالی د مخلوقاتو د فعل په تړاو فرمايلي دي:

﴿... وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَسَلَّطَهُمۡ عَلَيۡكُمۡ فَلَقَٰتَلُوكُمۡۚ ...﴾[النساء: 90]

(او که الله غوښتلی (نو) دوی به يې خامخا پر تاسو باندې زورور کړي وی). او فرمايلي يې دي:

﴿... وَلَوۡ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُۖ فَذَرۡهُمۡ وَمَا يَفۡتَرُونَ ١١٢﴾[الأنعام: 112]

(او که چېرې ستا رب، غوښتلی (نو) دوی به دا (کار) نه وکړی، نو ته دوی پرېږده او هغه هم چې دوی له خپله ځانه څه دروغ جوړوي). څلورم: دا عقيده درلودل چې ټول مخلوقات د الله تعالی له خوا د هغوی د ذات، صفاتو او حرکاتو سره پيدا شوي دي، الله تعالی فرمايي:

﴿ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ وَكِيلٞ ٦٢﴾[الزمر: 62]

(الله د هر شي پيدا کوونکی دی او هغه په هر شي باندې نګران دی) او الله پاک فرمايلي دي:

﴿... وَخَلَقَ كُلَّ شَيۡءٖ فَقَدَّرَهُۥ تَقۡدِيرٗا ٢﴾[الفرقان: 2]

(او هر شی يې پيدا کړی دی، نو هغه يې په اندازه کړی دی، په اندازه کولو سره). او د خپل نبي اِبراهيم - عليه السلام - په اړه يې فرمايلي دي چې هغه خپل قوم ته وويل:

﴿وَٱللَّهُ خَلَقَكُمۡ وَمَا تَعۡمَلُونَ ٩٦﴾[الصافات: 96]

(الله تاسو او هغه عملونه چې تاسو يې کوئ، پيدا کړي دي).

او په تقدير ايمان - لکه څرنګه يې چې مونږ يادونه وکړه - د دې مخالفت نه کوي چې بنده دې په خپلو اختياري کړنو کې اختيار او پرې توان ولري، ځکه شريعت او واقعيت دواړه ورته پدې دلالت کوي.

له شريعت څخه: الله تعالی د اختيار (مشيئت) په اړه فرمايلي دي:

﴿... فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ مَـَٔابًا﴿٣٩﴾﴾[النبأ: 39]

[نو هغه څوک چې د خپل رب په طرف د ورتلو ځای نيسي (نو ودې يې نيسي)] او فرمايلي يې دي:

﴿... فَأۡتُواْ حَرۡثَكُمۡ أَنَّىٰ شِئۡتُمۡۖ ...﴿٢٢٣﴾﴾[البقرة: 223]

(نو خپل فصل ته راځئ څنګه چې ستاسو خوښه وي). او د وړتيا په اړه يې فرمايلي دي :

﴿فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ مَا ٱسۡتَطَعۡتُمۡ وَٱسۡمَعُواْ وَأَطِيعُواْ ...﴾[التغابن: 16]

(نو تاسو له الله نه ووېرېږئ څومره چې تاسو کولی شئ او واورئ او اطاعت وکړئ). او فرمايلي يې دي:

﴿لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفۡسًا إِلَّا وُسۡعَهَاۚ لَهَا مَا كَسَبَتۡ ...﴾[البقرة: 286]

(او الله هېڅ يو نفس نه مکلف کوي مګر د هغهٔ له وَس سره سم، د همده لپاره دي څه نېکۍ چې ده کړي دي او په همدغه (نفس) باندې دي څه (ګناهونه) چې ده کړي دي). او له واقعيت(چې په خارج کې يو شی وجود ولري) څخه دليل دا دی چې: هر انسان پدې پوهيږي چې هغه لره اختيار او ځواک شته، چې په دواړو سره کړنې تر سره کوي، او په دواړو سره يې پرېږدي، او توپير کولای شي د هغه څه تر منځه چې دی يې په خپله اراده تر سره کوي لکه مزل کول، او د هغه څه تر منځه چې د ده له ارادې پرته پېښيږي لکه: لړزيدل، مګر د بنده اراده او وړتيا د الله تعالی په ارادې او وړتيا سره ترسره کيږي. دليل يې د الله تعالی دا وينا ده:

﴿لِمَن شَآءَ مِنكُمۡ أَن يَسۡتَقِيمَ﴿٢٨﴾ وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلۡعَٰلَمِينَ﴿٢٩﴾﴾[التكوير: 28-29]

(د هغه چا لپاره چې په تاسو کې غواړې چې دی نېغ برابر شي، او تاسو د (د سمي لارې) اراده نشئ کولی مګر دا چې الله رب العلمين يې اراده وکړي). ځکه چې ټول کاينات د الله تعالی ملکيت دی؛ نو د هغه له پوهې او ارادې پرته هيڅ شی د هغه په ملکيت کې نه شي تر سره کېدلای.

او په تقدير ايمان - لکه څرنګه يې چې مونږ يادونه وکړه - بنده ته دا دليل نه جوړوي چې له واجباتو څخه دې څه پريږدي، او يا ګناهونه تر سره کړي، او پدې سره استدلال يې له څو اړخونو نه باطل دی:

لومړی: د الله تعالی دا قول:

﴿سَيَقُولُ ٱلَّذِينَ أَشۡرَكُواْ لَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ مَآ أَشۡرَكۡنَا وَلَآ ءَابَآؤُنَا وَلَا حَرَّمۡنَا مِن شَيۡءٖۚ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ حَتَّىٰ ذَاقُواْ بَأۡسَنَاۗ قُلۡ هَلۡ عِندَكُم مِّنۡ عِلۡمٖ فَتُخۡرِجُوهُ لَنَآۖ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَإِنۡ أَنتُمۡ إِلَّا تَخۡرُصُونَ ١٤٨﴾**[الأنعام: 148]**

(ژر به هغه کسان ووايي چې شرک يې کړی دی، که چېرې الله غوښتلی (نو) نه به مونږ شرک کړی و او نه زمونږ پلرونو او نه به مونږ څه شی حرام ګرځولی و، همدارنګه هغو کسانو (هم) تکذيب کړی و چې له دوی نه مخکې وو، تر دې چې هغوی زمونږ عذاب وڅاکه، ته ووايه: ايا تاسو سره څه علم شته چې مونږ ته يې راوباسئ، تاسو يوازې د ګمان پيروي کوئ او تاسو يوازې درواغ واياست). او که چېرته هغوی سره په تقدير باندې دليل و نو هيڅکله به الله تعالی خپل عذاب نه و ورڅکلی. دويم: د الله تعالی دا قول :

﴿رُّسُلٗا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةُۢ بَعۡدَ ٱلرُّسُلِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمٗا ١٦٥﴾**[النساء: 165]**

[او (مونږ لېږلي وو) رسولان، چې زېرى ورکوونکي او وېروونکي وو، د دې لپاره چې د خلقو لپاره په الله باندې څه حجت پاتې نشي او الله له ازله ډېر غالب، ښه حکمت والا دی]. او که چېرته تقدير د مخالفانو لپاره دليل جوړېدلای نو د پيغمبرانو په لېږلو سره به يې دليل نه و نفي شوی، ځکه د هغوی له لېږلو وروسته يې مخالفت د الله تعالی په تقدير باندې شوی دی. دريم: هغه چې بخاري او مسلم روايت کړی دی - او لفظ د بخاري دی - د علی بن أبي طالب - رضي الله عنه - څخه روايت دی چې نبي - صلى الله عليه وسلم - فرمايلي دي "په تاسو کې هيڅوک

داسې نشته مګر ځای یې په دوزخ او یا جنت کې لیکل شوی دی" نو یو سړی وویل: آیا توکل نه کوو ای د الله رسوله؟ وېې فرمایل : «نه، عمل وکړئ، هر یو آسانه ګرځولی شوی»، بیا یې - دا آیت - ولوست :

﴿فَأَمَّا مَنۡ أَعۡطَىٰ وَٱتَّقَىٰ٥﴾[اللیل: 5]

(نو هر چې هغه څوک دی چې ورکړه کوي او وېرېږي). او د مسلم په لفظ کې راغلي: «هر یو ته آسانه ګرځولی شوی هغه عمل چې ورته پیدا شوی دی» نو نبي - صلی الله علیه وسلم - په کار کولو باندې امر وکړ، او په تقدیر باندې له تکیه کولو یې منع وکړه. څلورم: الله - تعالی - بنده ته امر او نهې کړې، او مکلف کړی یې ندی مګر په هغه څه چې کولی یې شي، الله تعالی فرمایلي دي:

﴿فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ مَا ٱسۡتَطَعۡتُمۡ وَٱسۡمَعُواْ وَأَطِيعُواْ ...﴾[التغابن: 16]

(نو تاسو له الله نه ووېرېږئ څومره چې تاسو کولی شئ او واورئ او اطاعت وکړئ) او ویلي یې دي :

﴿لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفۡسًا إِلَّا وُسۡعَهَاۚ ...﴾[البقرة: 286]

(او الله هېڅ یو نفس نه مکلف کوي مګر د هغهٔ له وَس سره سم). که بنده په عمل کولو مجبور وی، نو په هغه څه به مکلف ګرځول شوی و چې ځان به یې ترې نه شو خلاصولای، او دا خبره غلطه ده، لدې امله کله چې ترې کومه ګناه په ناپوهۍ، هېره، او یا اکراه سره تر سره شي، نو ګناه پرې نشته، ځکه چې هغه معذور دی.

پنځم: الهي تقدیر پټ راز دی، تر هغه پرې څوک نه پوهیږي تر څو چې مقدور شی واقع شوی نه وي، او د بنده اراده پر هغه څه چې کول یې غواړي مخکې وي؛ نو پس شوه اراده د ده دغه کار لره پداسې حال کې چې بنا نه ده د ده له طرفه په علم . د الله په تقدیر، دغه وخت په تقدیر دلیل نیول سم کار نه دی،ځکه په ناپوهۍ سره خبره کول دا یې دلیله ګڼل کیږي.

شپږم: موږ ګورو چې انسان د دنیا په چارو کې هغه څه ته لیواله دی چې ورته مناسب وي، تر دې چې تر لاسه یې کړي، او هغه څه ته ترې نه اوړي چې مناسب ورته نه وي، بیا ورڅخه له اوړېدو لپاره په تقدیر استدلال کوي؟ نو د دین په چارو کې بیا ولې اوړي د هغه څه نه چې د ده په

کې فایده ده هغه څه ته چې ورته په کې ضرر دی، او بیا په تقدیر دلیل نیسي! نو آیا دا دواړه چارې یو ځېر ندي؟

دا مثال دروانحله چې دا روښانه کوي:

که چېرته د انسان مخې ته دوه لارې وي: یوه یې داسې یو هیواد ته پای مومي چې ټوله ګډوډې وي؛ وژل، لوټل، د عزت سپکاوی، ویره، لوږه. او دویمه یې داسې یو هیواد ته پای مومي چې ټول: نظم، امنیت، هوسا ژوند، خلکو او ابرو، عزت او مالونو ته درناوی وي، نو کومه لاره به نیسي؟

خامخا دویمه لار نیسي، کومه یې چې د نظم او امنیت هېواد ته رسوي، او هیڅ عاقل سړی به هیڅکله د ګډوډۍ او ویرې هیواد ته تللې لار ونه نیسي، او بیا به په تقدیر استدلال کوي. نو د آخرت په چارو کې ولې له جنت پرته اور ته تللې لار نیسي او استدلال په تقدیر کوي؟ بل مثال: ناروغ ګورو چې په درمل - ښځلو - ورته امر کېږي؛ نو ښځي یې، او زړه یې نه غواړي، او له هغه خوړو نه منع کېږي چې ضرر ورته رسوي؛ نو پرېږدي یې، حال دا چې زړه یې ورته کېږي، دا ټول د روغتیا او سلامتیا د لاسته راوړلو په خاطر، او شوني نده چې د درملو له ښځلو دې لاس ونیسي، او یا هغه خواړه وخوري چې ضرر ورته رسوي، او په تقدیر استدلال وکړي. نو ولې انسان هغه څه پرېږدي چې الله او رسول ورته پرې امر کړی وي، او یا هغه څه کوي چې الله او رسول ترې منع کړې وي او بیا په تقدیر استدلال کوي. اووم: په تقدیر هغه استدلال کوونکی چې واجبات یې پرېښي وي، او یا یې ګناه کړې وي، که چېرته پرې یو څوک تیری وکړي او مال یې واخلي، او یا یې ابرو ته سپکاوی وکړي، بیا - تیری کوونکی - په تقدیر استدلال وکړي، او ووایي: ما مه ملامتوه، ځکه زما تیری د الله د تقدیر له مخې و، نو دلیل به یې ونه منل شي. نو څنګه په تقدیر استدلال نه مني کله چې پرې بل څوک تیری وکړي، او د خپل ځان لپاره پرې استدلال کوي کله چې د الله تعالی په حق تیری وکړي.

او ویل کیږي چې أمیر المؤمنین عمر بن الخطاب - رضي الله عنه - ته یو غل وروستل شو چې د لاس پرې کولو مستحق و؛ نو د هغه د لاس په پرې کولو یې امر وکړ نو هغه وویل: صبر وکړه ای امیر المؤمنینه! ما د الله په تقدیر غلا کړې ده؛ عمر ورته وویل: او مونږ دې هم لاس د الله په تقدیر پرې کوو.

په تقدیر ایمان لویې ثمرې لري چې له جملې څخه یې ځیني دا دي:

لومړی: د اسبابو په ترسره کولو سره پر الله تعالی توکل کول، تر څو پخپله پر علت تکیه ونه کړي. ځکه هر څه د الله تعالی په تقدیر سره کیږي.

دویمه: سړی باید ځانته مغرور نه شي کله چې موخه لاسته راوړي؛ ځکه لاسته راوړل يې د الله تعالی لورینه ده چې د خیر او کامیابۍ اسباب يې ورته مقدر کړل، او پر ځان مغرور کېدل ورځخه په نعمت شکر ویستل هیروي.

دریمه: ډاډ او روحي سکون، چې د الله تعالی د تقدیر له مخې ورته بدله ورکول کیږي؛ د یو محبوب شي په فوت کیدلو او یا د یو مصیبت په رسیدلو نه ګډوډیږي، ځکه دا د الله تعالی په تقدیر باندې کیږي، هغه ذات چې د آسمانونو او ځمکې واک له هغه سره دی، او دا خامخا کېدونکی دی، او پدې اړه الله تعالی فرمایلي:

﴿مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا فِيٓ أَنفُسِكُمۡ إِلَّا فِي كِتَٰبٖ مِّن قَبۡلِ أَن نَّبۡرَأَهَآۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ٢٢ لِّكَيۡلَا تَأۡسَوۡاْ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمۡ وَلَا تَفۡرَحُواْ بِمَآ ءَاتَىٰكُمۡۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخۡتَالٖ فَخُورٍ ٢٣﴾ [الحديد: 22-23]

(نه رسیږي په ځمکه کې او نه ستاسو په ځانونو کې کوم مصیبت مګر (دا) په کتاب کې دي مخکې له دې نه چې دغه (ځانونه) پیدا کړو، بېشکه الله ته دا ډېره اسانه ده. لپاره د دې چې تاسو په هغه څه خفه نشئ چې له تاسو فوت شول او په هغه څه مست نشئ چې تاسو ته هغه درکړل او الله نه خوښوي هېڅ کبرجن (او) فخر کوونکی). او پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - فرمايي: «تعجب دی د مؤمن چارې ته، هره کار يې ټول خیر دی، او دا - ځانګړتیا - پرته له مؤمن څخه بل چاته نشته، که خوشحالي وروررسیږي؛ شکر پرې باسي نو د ده په خیر باندې ده، او که ضرر وروررسیږي؛ صبر کوي، نو د هغه په خیر باندې ده».

په تقدیر کې دوه ډلې ګمراه شوي دي:

یو له هغو څخه: جبریه ده، چې وايي يې دي: بنده په عمل باندې مجبور دی او هغه پکې نه اراده لري او نه ورتیا.

دویمه: قدریه ده چې وایي يې دي: بنده په عمل سره په اراده او قدرت کې خپلواک دی، او د الله - جل جلاله - مشیئت او قدرت پکې هیڅ اثر نه لري.

په لومړۍ ډله چې جبریه ده، شریعت او واقعیت دواړه رد کوي:

له شریعت څخه - دلیل دا دی - چې الله بنده ته اراده او مشیئت ثابت کړي دي، او د عمل نسبت يې ورته کړی دی، الله تعالی فرمایلي دي:

﴿... وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلۡأٓخِرَةَۚ ...﴾[آل عمران: 152]

(په تاسو کې ځينې هغه څوك دي چې دنيا غواړي او ځينې په تاسو کې هغه څوك دي چې اخرت غواړي)، او الله تعالی فرمايلي دي:

﴿وَقُلِ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكُمۡۖ فَمَن شَآءَ فَلۡيُؤۡمِن وَمَن شَآءَ فَلۡيَكۡفُرۡۚ إِنَّآ أَعۡتَدۡنَا لِلظَّٰلِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمۡ سُرَادِقُهَاۚ ...﴾[الكهف: 29]

(او ته (دوی ته) ووايه: حق ستا د رب له جانبه دی، نو څوك چې (ايمان راوړل) وغواړي، نو هغه دې ايمان راوړي او څوك چې (كفر كول) وغواړي، نو هغه دې كفر وكړي، بېشكه مونږ د ظالمانو لپاره داسې اور تيار كړی دی چې له دغو نه د هغه پردې راچاپېره شوې دي). او الله تعالی فرمايلي دي:

﴿مَّنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا فَلِنَفۡسِهِۦۖ وَمَنۡ أَسَآءَ فَعَلَيۡهَاۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٖ لِّلۡعَبِيدِ ٤٦﴾[فصلت: 46]

(هر څوك چې نېك عمل كوي، نو د خپل ځان لپاره (يې كوي) او څوك چې بدي كوي، نو ضرر يې په همده دی، او ستا رب په (خپلو) بنده ګانو د هېڅ ظلم كوونكی نه دی).

او له واقعيت څخه دليل دا دی چې: هر سړی د خپلو اختياري عملونو په توپير پوهيږي؛ هغه چې په خپله خوښه او اراده يې كوي لكه: خوراك، څښاك، پېر او پلور او هغه څه چې د هغه له ارادې پرته پيښيږي: لكه د تبې له امله لړزيدل او له بام څخه راغورځيدل، نو هغه په لومړي ډول - عملونو- كې د ارادې او خوښې خاوند دی پرته له كوم فشار څخه (يې تر سره كوي)، او په دويم كې چې څه ورته پيښيږي نه يې اختيار لري او نه هم اراده.

او په دويمه ډله چې (قدريه) ده هم له شريعت او عقل څخه رد دی:

له شريعت څخه - دليل دا دی - چې: الله - تعالی - د هر شي پيدا كوونكی دی، او هر شی د هغه په خوښه شتون مومي، او الله تعالی په خپل كتاب كې - دا خبره - بيان كړې ده چې د بنده ګانو افعال د هغه په مشيئت سره پيښيږي، نو هغه تعالی فرمايلي دي:

﴿...وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ مَا ٱقۡتَتَلَ ٱلَّذِينَ مِنۢ بَعۡدِهِم مِّنۢ بَعۡدِ مَا جَآءَتۡهُمُ ٱلۡبَيِّنَٰتُ وَلَٰكِنِ ٱخۡتَلَفُواْ فَمِنۡهُم مَّنۡ ءَامَنَ وَمِنۡهُم مَّن كَفَرَۚ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ مَا ٱقۡتَتَلُواْ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَفۡعَلُ مَا يُرِيدُ ٢٥٣﴾[البقرة: 253]

(اوکه الله غوښتلی، (نو) هغه کسان به په خپلو کې نه وو جنګېدلي، چې له دغو (رسولانو) نه پس وو، له دې نه وروسته چې دوی ته څرګندې نښې راغلې، او لېکن دوی اختلاف وکړ، نو په دوی کې ځینې هغه دي؛ چې ایمان یې راوړ، او ځینې په دوی کې هغه دي؛ چې کافر شول، او که الله غوښتلی، (نو) دوی به په خپلو کې نه وو جنګیدلي، او لېکن الله کوي هغه څه چې اراده یې وکړي). او الله تعالی فرمایلي:

﴿وَلَوۡ شِئۡنَا لَأٓتَيۡنَا كُلَّ نَفۡسٍ هُدَىٰهَا وَلَٰكِنۡ حَقَّ ٱلۡقَوۡلُ مِنِّي لَأَمۡلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلۡجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ أَجۡمَعِينَ ١٣﴾[السجدة: 13]

(او که مونږ غوښتلی (نو) مونږ به خامخا هر نفس ته د هغه هدایت ورکړی و او لېکن زما له جانبه دغه خبره ثابته (او لازمه) شوې ده چې زه به جهنّم خامخا ضرور له پېریانو او انسانانو، ټولو نه ډکوم).

او له عقل څخه دلیل دا دی چې: ټول کائنات د الله - تعالی - ملکیت دی، او انسان هم لدې کائناتو څخه دی، نو هغه هم د الله ملکیت دی، او دا نه شي کیدای چې مملوک دې د مالک په ملکیت کې د هغه له اجازې او خوښې پرته تصرف وکړي.

د اسلامي عقيدې موخې (هدفونه)

د هدف اطلاق په لغت کې په ګڼو معانيو سره کيږي، له ،هغې څخه يوه يې (نخښه ده چې د ويشتلو په موخه ودرول کيږي، او يا هر شی چې مقصودي ګرځول شوی وي)

او د اسلامي عقيدې موخې: هغه اهداف او سپيڅلي مقصدونه دي چې په نتيجه کې وربانديې منګولې لګول مرتب کيږي، او هغه - موخې - ډيرې دي او بيلابيلې ډولونه لري: له جملې څخه يې ځينې - په لاندې ډول دي - :

لومړی: يوازې د يو الله - جل جلاله - لپاره د نيت او عبادت خالصول، ځکه چې هغه خالق دی، هيڅ شريک نلري، نو موخه او عبادت بايد يوازې د هغه لپاره وي.

دوهم: په زړه کې د دې عقيدې د نشتوالي له امله د ګډوډۍ څخه د ذهن او فکر خلاصول؛ ځکه د چا زړه چې لدې څخه خالي شو نو د هغه زړه خو يا له هر ډول عقايدو څخه خالي دی او يوازې د مادي شيانو عبادت کوونکی دی، او يا هم په ګمراهو عقايدو او خرافاتو کې ګنګس شوی ډوب دی.

دريم: رواني او فکري راحت، ځان به يې له تشويشونو او ذهن به يې له ګډوډيو خالي وي؛ ځکه چې دا عقيده مومن له خپل خالق سره نښلوي؛ نو خوښ به وي چې يو چار سازی رب او د قانون خاوند واکمن لري، نو زړه به يې د خپل تقدير سره آرام وي او سينه به يې د اسلام لپاره پراخه وي. نو له هغه پرته بديل ته اړتيا نلري.

څلورم: د الله تعالی په عبادت کې له انحراف څخه د نيت او عمل خونديتوب او يا د مخلوقاتو سره په تعامل کې؛ ځکه چې - د عقيدې - له بنسټونو څخه پر رسولانو ايمان دی، چې په قصد او عمل کې د هغوی د سالمې لارې پيروي پکې شامله ده.

پنځم: په چارو کې ټېنګښت او جديت، تر څو د نيک عمل فرصت له لاسه ورنکړي، پرته له دې چې ګټه ترې واخلي. د ثواب په هيله، او د ګناه هيڅ ځای نه ويني مګر له هغه څخه لرې کيږي؛ د هغې له سزا څخه د ډار له امله؛ ځکه چې - د دې عقيدې - له بنسټونو څخه يو په بيا راژوندي کيدو او په کړنو باندې بدله ورکولو باندې ايمان لرل دي.

الله تعالی فرمايلي دي:

﴿وَلِكُلٍّ دَرَجَٰتٌ مِّمَّا عَمِلُواْۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَٰفِلٍ عَمَّا يَعۡمَلُونَ١٣٢﴾[الأنعام: 132]

(او د هر چا لپاره درجې دي له هغو اعمالو نه چې دوى كړي دي، او ستا رب له هغو عملونو نه چې دوى يې كوي؛ كله هم غافل نه دى). او پیغمبر - صلى الله عليه وسلم - دې موخې ته په رسيدو ټينګار كړى او ويیلي يې دي: «پياوړى مؤمن الله ته له كمزوري مؤمن څخه خوښ او غوره دى، او په دواړو كې خير دى، په هغه څه ټينګار وكړه چې ګټه درته رسوي، او د الله تعالى نه مرسته وغواړه، او مه كمزورى كيږه، كه چيرته درته څه - زيان - ورسيده نو داسې مه وايه: كه چېرته مې داسې كړي واى، نو داسې او داسې به شوي وو، مګر ووايه: د الله تقدير دى او هغه چې څه غوښتل هغه يې وكړل؛ ځكه د (كه چيرته) كلمه د شيطان كړني پرانيزي. مسلم روايت كړى دى. شپږم: د داسې يو پياوړي امت رامنځته كول چې د خپل دين د ټېنګښت لپاره هر قيمتي او ارزانه لګښت كوي، تر څو يې ستنې غښتلې كړي، او پدې لاره كې چې هر څه وررسيږي پروا يې نه ساتي، پدې اړه الله تعالى فرمايي:

﴿إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمۡ يَرۡتَابُواْ وَجَٰهَدُواْ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ ١٥﴾[الحجرات: 15]

(بېشكه مومنان خو هغه كسان دي چې په الله او د هغه په رسول يې ايمان راوړى، بيا يې شك نه دى كړى او د الله په لاره كې يې په خپلو مالونو او خپلو ځانونو سره جهاد كړى دى، هم دغه كسان رښتيني دي). اووم: د افرادو او ډلو په اصلاح كولو سره د دنيا او آخرت د نيكمرغۍ لاسته راوړل او د اجرونو او عزتونو حاصلول، په دې اړه الله تعالى فرمايي:

﴿مَنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا مِّن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَلَنُحۡيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةٗ طَيِّبَةٗۖ وَلَنَجۡزِيَنَّهُمۡ أَجۡرَهُم بِأَحۡسَنِ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ٩٧﴾[النحل: 97]

(چا چې نېك عمل وكړ، سړى وي، يا كه ښځه، په داسې حال كې چې مومن وي، نو خامخا هرومرو به مونږ هغه ته ژوند وركړو، ډېر پاكېزه ژوند او خامخا هرومرو به مونږ هغوى ته د هغوى د اجر جزا وركړو د هغو تر ټولو ښو عملونو په بدل كې چې دوى به كول).

دا د اسلامي عقيدې ځينې موخې دي، موږ له الله - تعالی - څخه تمه لرو چې دا - موخې - مونږ او ټولو مسلمانانو ته محققې کړي، هغه سخي او عزتمند ذات دی، او ټوله ستاینه یوازې الله لره ده؛ هغه ذات چې د عالمیانو رب دی.

وصلّى الله وسلّم على نبيّنا محمّدٍ وعلى آله وصحبه أجمعين.

د لیکوال په قلم سره - دا لیکنه - پای ته ورسیده.

محمّدٍ الصّالح العثيمين

فهرست

په اسلامي عقيدې کې يوه لنډه وړاندوينه 2
سريزه.. 4
اسلامي دين 6
د اسلام بناوې.. 10
د اسلامي عقيدې بنسټونه 13
په الله تعالی ايمان... 14
په ملايکو ايمان... 27
په کتابونو ايمان.. 31
په رسولانو ايمان 33
د اخرت په ورځ ايمان.. 40
په تقدير ايمان 54
د اسلامي عقيدې موخې (هدفونه) 63
فهرست 66

تنشر الإسلام بأكثر من 100 لغة

موسوعة القرآن الكريم
QuranEnc.com
موسوعة تضم تفاسير وتراجم موثوقة لمعاني القرآن الكريم

موسوعة الأحاديث النبوية
HadeethEnc.com
موسوعة تضم ترجمات للأحاديث النبويــة وشروحها بعدة لغـات

موسوعة المصطلحات الإسلامية
TerminologyEnc.com
موسوعة تضم ترجمات المصطلحات الإسلاميــة وشروحها بعدة لغــات

منتقى
المحتوى الإسلامي
موسوعة تضم المنتقى من المحتوى الإسلامي باللغات

IslamHouse.com
مرجعيــة مجانيــة إلكترونية موثوقة للتعريف بالإســلام

جمعية خدمة المحتوى الإسـلامـي باللغـات

جـمـعـيـة الـدعـوة وتوعية الجاليات بالربوة